

TÜRK MAHKEMELERİNİN YETKİLENDİRİLDİĞİ MİLLETLERARASI YETKİ SÖZLEŞMELERİNE HMK M. 17-18 HÜKÜMLERİNİN UYGULANMASININ ELEŞTİRİSİ^(*)

Dr. Öğr. Üyesi **Can YÖNEY^(**)**

Öz

Yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerine Türk mahkemelerince etki tanınması için gereken şartların neler olduğu 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK) m. 47 hükmünde düzenlenmiştir. Ancak hukukumuzda Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerinin taşıması gereken şartların neler olduğuna ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, iç hukukta yetki sözleşmelerinin geçerliliğini düzenleyen 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) m. 17-18 hükümleri, MÖHUK m. 40'ın atfıyla bu amaca hizmet edecek şekilde de uygulanmaktadır. Ancak iç hukuk bakımından önem taşıyan meseleler gözetilerek kaleme alınan bu hükümlerin, yabancılık unsuru içeren ilişkilerde milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından da uygulanmasının ne derece uygun olduğu kanımızca önemli bir soru işaretidir. Bu çalışmada, HMK m. 17-18'de yer alan şartlara ilişkin olarak üç noktanın milletlerarası yetki sözleşmeleri açısından sorun teşkil ettiği fikrinden hareket edilmekte ve konu, sorunlu olduğu düşünülen bu üç nokta olan yetki sözleşmesi taraflarının tacir veya kamu tüzel kişisi olma zorunluluğu, yetkilendirilen mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi zorunluluğu ve yabancı mahkemelerin münhasır yetkisinin dikkate alınmasına imkân tanınmaması özelinde incelenmektedir. Bu kapsamda, bu üç noktaya ilişkin olarak HMK m. 17-18 hükümlerinin yarattığı sorunlar ortaya konacak ve bu sorunlara dair çözüm önerilerimiz sunulacaktır. Tüm bu incelemeler çerçevesinde, HMK m. 17-18'in yabancılık unsuru barındıran ilişkilerde Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından da uygulanmasının yerinde olup olmadığına dair kanaatimiz izah edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Milletlerarası Usul Hukuku, Milletlerarası Yetki, Milletlerarası Yetki Sözleşmesi, İç Hukukta Yetki Sözleşmesi, Milletlerarası Yetki Sözleşmesinin Geçerliliği.

CRITIQUE OF THE APPLICATION OF ARTICLES 17-18 OF THE TURKISH CODE OF CIVIL PROCEDURE TO INTERNATIONAL JURISDICTION AGREEMENTS CONFERRING JURISDICTION ON TURKISH COURTS

Abstract

The conditions under which Turkish courts give effect to international jurisdiction agreements conferring jurisdiction on foreign courts are governed by Article 47 of the Law on Private International Law and International Procedural Law No. 5718 (MÖHUK). However, Turkish law does not contain any specific provision regulating the conditions that international jurisdiction agreements conferring jurisdiction on Turkish courts must satisfy. For this reason, the provisions of Articles 17 and 18 of the Code of Civil Procedure numbered 6100 (HMK), which govern the validity

^(*) Makalenin Dergiye Geliş Tarihi: 07.11.2025 - Makalenin Kabul Edildiği Tarih: 08.12.2025
DOI No: 10.54704/akdhfd.1819726

^(**) Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı / İstanbul, Türkiye
E-posta: can.yoney@marmara.edu.tr
Orcid: 0000-0003-1158-8922

of jurisdiction agreements under domestic law, are also applied to international jurisdiction agreements by virtue of the reference contained in Article 40 of MÖHUK. Yet it remains an open question to what extent these provisions -drafted with purely domestic considerations in mind-are suitable for agreements conferring international jurisdiction in relations involving a foreign element. This paper argues that three aspects of the conditions laid down in Articles 17 and 18 of HMK give rise to difficulties in the context of international jurisdiction agreements. These are: (i) the requirement that the parties to the jurisdiction agreement be merchants or public legal entities; (ii) the requirement to designate the specific court or courts; and (iii) the disregard of the possibility of taking into account the exclusive jurisdiction of foreign courts. In this regard, the paper outlines the problems arising from Articles 17 and 18 of HMK in respect of these three points and proposes potential solutions. Within this analytical framework, the paper will seek to explain our view on whether Articles 17 and 18 of HMK should also apply to international jurisdiction agreements conferring jurisdiction on Turkish courts in relations involving a foreign element.

Keywords

International Procedural Law, International Jurisdiction, International Jurisdiction Agreement, Domestic Jurisdiction Agreement, Validity of International Jurisdiction Agreements.

Extended Summary

Article 47 of the Law on Private International Law and International Procedural Law No. 5718 (MÖHUK) regulates the conditions under which Turkish courts give effect to international jurisdiction agreements conferring jurisdiction on foreign courts. However, MÖHUK contains no specific provision regarding jurisdiction agreements conferring jurisdiction on Turkish courts. Consequently, pursuant to Article 40 of MÖHUK, international jurisdiction agreements designating Turkish courts fall under Articles 17 and 18 of the Code of Civil Procedure numbered 6100 (HMK), which set out the conditions applicable to jurisdiction agreements under domestic law. This situation, however, is unsatisfactory. This paper explains our position by reference to three characteristics of Articles 17 and 18 of HMK: (i) the requirement that the parties to the jurisdiction agreement be merchants or public legal entities; (ii) the requirement to designate the specific court or courts; and (iii) the disregard of the possibility of taking into account the exclusive jurisdiction of foreign courts.

The first point, namely the requirement that the parties be merchants or public legal entities, is based on the aim of protecting the weaker party. However, the scope of this limitation is overly broad and goes far beyond the purpose of protecting the weaker party, amounting to a disproportionate restriction. This is particularly evident in cases involving contracts concluded by non-merchant professionals or where neither party is a merchant or a public legal entity. In such cases, this requirement serves no legitimate purpose. Therefore, as is the case in Article 47/2 of MÖHUK, a better approach would be to adopt a limited control mechanism designed merely to protect the weaker party.

The second point concerns the requirement that the specific court(s) conferred with jurisdiction be designated. Under this provision, an international jurisdiction agreement designating Turkish courts as a whole is deemed invalid. By contrast, no such requirement exists for agreements designating foreign courts. This divergence between Article 47 of MÖHUK and Article 18 of HMK is unwarranted. This approach, which subjects international jurisdiction agreements designating Turkish courts to stricter conditions than those designating foreign courts, also overlooks the functional differences between domestic and international jurisdiction agreements. The primary purpose of international jurisdiction agreements is to determine not the city but the country in which the dispute will be heard. In this respect, the mere designation of a country provides sufficient certainty. Moreover, in relations involving a foreign element, the choice of the country where the proceedings are conducted is a decisive factor influencing numerous issues. Therefore, Turkish courts should be capable of being designated as a whole, without the need to specify a particular court or courts.

The third point concerns the fact that Articles 17 and 18 of HMK do not allow for consideration of the exclusive jurisdiction of foreign courts. As a result, Turkish courts may establish international jurisdiction even in cases where a foreign court regards itself as having exclusive jurisdiction. For example, under Article 24/1 of the Brussels I bis Regulation, disputes concerning leases of immovable property fall within the exclusive jurisdiction of the courts of the State in which the property is situated. Therefore, in a case concerning the eviction of immovable property located in a State subject to the Brussels regime, Turkish courts can have international jurisdiction based on the defendant tenant's domicile (Article 6 of HMK), habitual residence (Article 9 of HMK), or the place of performance

of the payment obligation (Article 10 of HMK). However, this paper argues that in situations where a foreign court has exclusive jurisdiction and enforcement of the potential judgment will necessarily have to take place in that foreign country, Turkish courts should be allowed to take the exclusive jurisdiction of the foreign court into account. Otherwise, establishing jurisdiction in such cases renders the proceedings futile and leads to a waste of time, effort, and resources.

Considering these three factors, we conclude that applying Articles 17 and 18 of HMK to international jurisdiction agreements is unsatisfactory. This is because these provisions were drafted with domestic jurisdiction agreements in mind. Yet domestic and international jurisdiction agreements are distinct legal institutions, serving different purposes and functions. Therefore, either Article 47/1 of MÖHUK should be amended to include the conditions applicable to international jurisdiction agreements designating Turkish courts, or a separate provision specifically addressing this matter should be incorporated directly into MÖHUK, so that the issue is governed by MÖHUK rather than HMK.

In fact, this problem is not limited to Articles 17 and 18 of HMK. The lack of specific rules on international jurisdiction and the application of territorial jurisdiction rules to international matters through Article 40 of MÖHUK represent a fundamental issue that must be resolved. Accordingly, drawing inspiration from the Swiss Federal Act on Private International Law and the Brussels regime, MÖHUK should regulate international jurisdiction independently, without reference to territorial jurisdiction rules.

GİRİŞ

Türk hukukunda milletlerarası yetki kuralları, 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun (MÖHUK)¹ m. 40-47 hükümleri arasında düzenlenmektedir. MÖHUK m. 41-47 hükümlerinde bazı uyuşmazlık türleri bakımından özel düzenlemeler yer almakta, bunlardan birinin kapsamına girmeyen uyuşmazlıklar bakımındansa MÖHUK m. 40²’in² yaptığı atıf dolayısıyla iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları aynı zamanda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini de belirleme yönünde ikinci bir işlev görmektedir.

MÖHUK’taki milletlerarası yetkiye ilişkin özel düzenlemeler arasında milletlerarası yetki sözleşmelerine ilişkin tek bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenleme olan MÖHUK m. 47 hükmü, lafzından da açıkça anlaşılabileceği üzere, yabancı devlet mahkemeleri lehine akdedilen milletlerarası yetki sözleşmelerine Türk mahkemelerince etki tanınması için aranan şartları düzenlemekte ve Türk mahkemeleri lehine akdedilen yetki sözleşmeleri konusunu düzenlememektedir. MÖHUK’ta doğrudan bu konuya ilişkin özel bir düzenleme yer almadığından, MÖHUK m. 40 hükmü uygulama alanı bulmakta ve bu hükmün atfıyla iç hukukta konuyu düzenleyen hükümler olan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK)³ m. 17 ve 18 hükümleri yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartlarını düzenleyen düzenlemeler olmaktadır⁴.

¹ R.G. 12.12.2007, S. 26728.

² MÖHUK m. 40: “Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder.”

³ R.G. 04.02.2011, S. 27836.

⁴ Fügen Sargın, *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 1996), 211; Nuray Ekşi, *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2000), 125;

Ancak HMK m. 17-18 hükümlerinin temel olarak iç hukuktaki yetki sözleşmeleri göz önünde bulundurularak kaleme alınmış olmaları, aynı hükümlerin yabancılık unsuru barındıran ilişkilerde Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası sözleşmeler bakımından da uygulanmaları açısından birtakım sorunlara sebebiyet vermektedir. Nitekim her ikisi de milletlerarası yetki sözleşmeleri konusunu düzenleyen MÖHUK m. 47 ile HMK m. 17-18 hükümleri kıyaslandığında da düzenlemeler arasında birtakım farklılıklar olduğu görülmekte ve bu da Türk hukukunda milletlerarası yetki sözleşmesi akdederken yetkilendirilen mahkemenin bir Türk mahkemesi olması ile yabancı bir mahkeme olması durumunda sağlanması gereken şartların birbirinden önemli ölçüde farklı olması sonucunu doğurmaktadır.

Biz bu durumun isabetli olmadığı kanaatindeyiz. Bu nedenle de bu çalışmamızda HMK m. 17-18 hükümlerinin iç hukuktaki yer itibariyle yetki sözleşmelerinin yanı sıra, Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından da uygulama alanı bulmasının yerinde olmadığı yönündeki kanaatimizi ortaya koymaya çalışacağız. Bu çerçevede, çalışmamızda öncelikle kısaca Türk milletlerarası yetki sistemi ve MÖHUK m. 47 ile HMK m. 17-18 hükümlerinin öngördüğü şartları izah edeceğiz. Akabinde HMK m. 17-18'in milletlerarası yetki sözleşmeleri açısından da uygulanmasıyla ilgili temel olarak üç noktanın sorun teşkil ettiği tespitinde bulunacak ve bu üç nokta olan yetki sözleşmesi taraflarının tacir veya kamu tüzel kişisi olma zorunluluğu, yetkilendirilen mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi zorunluluğu ve yabancı mahkemelerin münhasır yetkisinin dikkate alınmasına imkân tanınmaması bakımından HMK m. 17-18 hükümlerinin yarattığı sorunlar ile bu sorunlara dair çözüm önerilerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

Nur Bolayır, *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2009), 151-152, dn. 473; Nur Bolayır, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmeleri", *İstanbul Barosu Dergisi* 85, S.5 (2011): 134, dn. 8; Gülören Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020), 414; Ziya Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020), 129; Ergin Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021), 487; Cemile Demir Gökyayla, *Ticari Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021), 391; Melis Avşar, *Milletlerarası Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisinin Belirlenmesinde Tarafların İrade Serbestisi*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 146; Burcu İrge Erdoğan, *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021), 198; Cemal Şanlı, Emre Esen ve İnci Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2023), 518; Fügen Sargın, *Türk Milletlerarası Usul Hukuku*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2024), 378; Sibel Özel, Mustafa Erkan, Hatice Selin Pürselim ve Hüseyin Akif Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024), 602; Aysel Çelikel ve B. Bahadır Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2024), 670; Vahit Doğan, Alper Çağrı Yılmaz ve Lale Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, (Ankara: Savaş Yayınevi, 2025), 82.

Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerinin de MÖHUK m. 47'ye tâbi olması gerektiği yönündeki aksi görüş için bkz. Berk Demirkol, *Milletlerarası Yetki Anlaşmaları*, (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2018), 130-132.

I. TÜRK MİLLETLERARASI YETKİ SİSTEMİ

Türk hukukunda milletlerarası yetki kuralları, MÖHUK m. 40-47 hükümleri arasında düzenlenmiştir. Bu hükümlerden MÖHUK m. 41-47 hükümleri, kanun koyucu tarafından milletlerarası yetkiye ilişkin özel olarak ihdas edilmiş kurallardır. MÖHUK m. 41-46 hükümleri; Türklerin kişi hâllerine ilişkin davalar, yabancıların kişi hâllerine ilişkin davalar, miras davaları, iş sözleşmelerine ilişkin davalar, tüketici sözleşmelerine ilişkin davalar ve sigorta sözleşmelerine ilişkin davalar bakımından özel milletlerarası yetki kuralları ihtiva etmekte; MÖHUK m. 47 ise yabancı mahkemeleri yetkilendiren milletlerarası yetki sözleşmelerine etki tanıma şartlarını düzenlemektedir.

Bu özel milletlerarası yetki kurallarının kapsamına girmeyen uyuşmazlıklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin nasıl tayin edileceği konusu ise MÖHUK m. 40 hükmündeki genel kuralla düzenlenmiş olup, bu hükme göre bu hâllerde milletlerarası yetki, iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarına göre tayin edilmektedir. Bu durumda, başta HMK olmak üzere, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu⁵, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu⁶, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)⁷, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu⁸, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu⁹ gibi pek çok kanunda yer alan yer itibarıyla yetki kuralı aynı zamanda Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin tesisi bakımından da uygulama alanı bulmaktadır. Dolayısıyla, MÖHUK'ta özel düzenleme bulunmayan hâllerde m. 40'ın atfı uyarınca uygulama alanı bulan iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları, uygulandıkları uyuşmazlıklarda hem Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini hem de Türkiye'deki yer itibarıyla yetkili mahkemenin yetkisini tesis etme şeklinde "çifte görevli" bir işlev görmektedirler¹⁰. Bu noktada belirtmek gerekir ki Türk hukukundaki gibi milletlerarası yetkinin tesisinde salt iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarından yararlanılmayan yahut konuyu doğrudan milletlerarası yetkiye ilişkin bağımsız hükümlerle düzenleme yoluna gitmeyen ve her iki yöntemden de faydalanan sisteme, karma milletlerarası yetki sistemi adı verilmektedir¹¹.

⁵ R.G. 08.12.2001, S. 24607.

⁶ R.G. 04.02.2011, S. 27836.

⁷ R.G. 14.02.2011, S. 27846.

⁸ R.G. 19.06.1932, S. 2128.

⁹ R.G. 10.01.2017, S. 29944.

¹⁰ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 42-43; Demir Gökyayla, *Milletlerarası Yetki*, 6; Avşar, *İrade Serbestisi*, 149; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 50; Can Yöney, *Milletlerarası Usul Hukukunda Münhasır Yetki*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024), 22.

¹¹ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 44; Demir Gökyayla, *Milletlerarası Yetki*, 30; Avşar, *İrade Serbestisi*, 22; Yöney, *Münhasır Yetki*, 26; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 575; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 580; Begüm Süzen, *Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi*, (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016), 21.

II. TÜRK HUKUKUNDA MİLLETLERARASI YETKİ SÖZLEŞMELERİNE İLİŞKİN MEVCUT REJİM

Mevzuatımızda yabancılık unsuru içeren ilişkilerde taraflarca akdedilen milletlerarası yetki sözleşmelerine etki tanıma şartları öngören iki ayrı düzenleme bulunmaktadır. Bunlardan ilki, taraflarca yabancı bir devlet mahkemesi yetkilendirildiğinde uygulama alanı bulan MÖHUK m. 47 hükmü; ikincisi ise MÖHUK m. 40'ın iç hukukun yer itibariyle yetki kurallarına yaptığı atıf uyarınca uygulama alanı bulan HMK m. 17-18 hükümleridir. Bu iki düzenleme arasındaki farklılıkların tespit edilmesi ve bu çerçevede HMK m. 17-18'e dair eleştirilerimizi izah edebilmek amacıyla, çalışmamızın bu bölümünde bu düzenlemelerde öngörülen şartları ayrı ayrı ortaya koyacağız.

A. YABANCI MAHKEMELERİN YETKİLENDİRİLDİĞİ MİLLETLERARASI YETKİ SÖZLEŞMELERİ BAKIMINDAN: MÖHUK M. 47 VE ÖNGÖRDÜĞÜ ŞARTLAR

“Yetki Anlaşması ve Sınırları” başlığını taşıyan söz konusu MÖHUK m. 47 hükmü, “(1) Yer itibariyle yetkinin münhasır yetki esasına göre tayin edilmediği hâllerde, taraflar, aralarındaki yabancılık unsuru taşıyan ve borç ilişkilerinden doğan uyuşmazlığın yabancı bir devletin mahkemesinde görülmesi konusunda anlaşabilirler. Anlaşma, yazılı delille ispat edilmesi hâlinde geçerli olur. Dava, ancak yabancı mahkemenin kendisini yetkisiz sayması veya Türk mahkemelerinde yetki itirazında bulunulmaması hâlinde yetkili Türk mahkemesinde görülür. (2) 44, 45 ve 46 ncı maddelerde belirlenen mahkemelerin yetkisi tarafların anlaşmasıyla bertaraf edilemez.” hükmünü içermektedir. Madde başlığında “yetki anlaşması” ifadesi yer almasına rağmen, hükmün içeriği incelendiğinde hükmün yalnızca taraflarca yetkilendirilen mahkeme veya mahkemelerin yabancı bir ülkede olması durumunda aranacak şartları düzenlediği anlaşılabilmektedir. Hüküm, yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerine hangi şartları taşımaları durumunda Türk mahkemelerince etki tanınabileceğini ve bu sözleşmeler dikkate alınarak yetkisizlik kararı verileceğini düzenlemektedir.

Hükmün içeriği incelendiğinde, yabancı ülke mahkemelerini yetkilendiren milletlerarası yetki sözleşmelerinin taşınması gereken toplam dört şartın sayıldığı görülmektedir. Bunlar; (i) Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin münhasır yetki niteliği taşınamaması, (ii) uyuşmazlığın yabancılık unsuru taşıması, (iii) uyuşmazlığın borç ilişkilerinden doğması ve (iv) yazılı delille ispat edilebilmesidir. Ayrıca hükümde açıkça belirtilmemiş olsa dahi, milletlerarası yetki sözleşmelerinin yapıları gereği sağlaması gereken birtakım ek şartlar daha bulunmaktadır. Bunlar; (v) sözleşmenin doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında olması¹² ve (vi) sözleşmenin kapsamına giren uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişkinin belirli veya belirlenebilir olmasıdır¹³.

¹² Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 133; Avşar, *İrade Serbestisi*, 198.

¹³ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 181; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 133; Avşar, *İrade Serbestisi*, 198; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 529-530; Ceyda Süral, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi”, *Türkiye Barolar*

O hâlde sayılan bu şartları taşıyan bir milletlerarası yetki sözleşmesinin varlığı durumunda, Türk mahkemesi ancak yabancı mahkemenin kendisini yetkisiz sayması veya Türk mahkemelerinde açılan davada davalı tarafça yetki itirazında bulunulmaması hâlinde uyuşmazlığın esasına girebilecek; aksi takdirde mahkemenin davayı usulden reddetmesi gerekecektir. Öte yandan, MÖHUK m. 47/2 hükmü uyarınca iş, tüketici ve sigorta sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklarda Türk mahkemelerinin MÖHUK m. 44-46 hükümleri ışığında doğan milletlerarası yetkisi taraflarca bertaraf edilemeyeceğinden; sayılan tüm bu şartları taşıyan bir milletlerarası yetki sözleşmesi bulunsada dahi MÖHUK m. 44-46 hükümleri ışığında yetkili bir Türk mahkemesi varsa, bu mahkemenin yetkisi ortadan kalkmayacak ve davayı görebilecektir. Bir başka deyişle, taraflar MÖHUK m. 44-46 hükümleri ışığında yetkisi doğan Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini kaldıracak şekilde münhasır yetki sözleşmesi akdedemeyeceklerdir¹⁴.

B. TÜRK MAHKEMELERİN YETKİLENDİRİLDİĞİ MİLLETLERARASI YETKİ SÖZLEŞMELERİ BAKIMINDAN: HMK M. 17-18 VE ÖNGÖRDÜĞÜ ŞARTLAR

Yukarıda da ifade edildiği üzere, MÖHUK'ta Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle, MÖHUK m. 40'ın atfı ışığında iç hukukta yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartlarını düzenleyen HMK m. 17-18 hükümleri, aynı zamanda yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda Türk mahkemeleri lehine akdedilen milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından uygulama alanı bulmaktadır.

“Yetki Sözleşmesi” başlıklı HMK m. 17 şu hükmü içermektedir: “*Tacirler veya kamu tüzel kişileri, aralarında doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında, bir veya birden fazla mahkemeyi sözleşmeyle yetkili kılabilirler. Taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça dava sadece sözleşmeyle belirlenen bu mahkemelerde açılır.*” “Yetki Sözleşmesinin Geçerlilik Şartları” başlıklı HMK m. 18 ise şu şekildedir: “(1) *Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konular ile kesin yetki hâllerinde, yetki sözleşmesi yapılamaz. (2) Yetki sözleşmesinin geçerli olabilmesi için yazılı olarak yapılması, uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişkinin belirli veya belirlenebilir olması ve yetkili kılınan mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi şarttır.*”

Bu iki hüküm gözetildiğinde, HMK'nın Türk mahkemelerini yetkilendiren milletlerarası yetki sözleşmelerinin toplam yedi şartın sağlanmasını aradığı görülmektedir¹⁵: (i) Sözleşmenin taraflarının tacir veya kamu tüzel kişisi olması, (ii) söz-

Birliği Dergisi, S. 100 (2012): 194; İlyas Arslan, “Yabancı Mahkemeler Lehine Yapılan Yetki Anlaşmasında Seçilen Mahkemenin Belirli Olmamasından Kaynaklanan Meseleler”, *Public and Private International Law Bulletin* 40, S. 1 (2020): 303.

¹⁴ Aynı yönde bkz. Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 240; Avşar, *İrade Serbestisi*, 382-383; Yöney, *Münhasır Yetki*, 394; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 69.

¹⁵ HMK m. 17-18 hükümlerinin yer itibarıyla yetkiye ilişkin olarak belirli bir yer mahkemesine yetki kazandırma (prorogasyon) ve diğer mahkemelerin yetkisini ortadan kaldırma (derogasyon) etkilerini birlikte düzenlerken, MÖHUK m. 47'nin sadece yabancı mahkemeleri yetkilendiren milletlerarası yetki sözleşme-

leşmenin doğmuş veya doğabilecek bir uyuşmazlık hakkında olması, (iii) sözleşmenin tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri konulara ilişkin olmaması, (iv) sözleşmenin kesin yetki kuralı içeren bir uyuşmazlığa ilişkin olmaması, (v) sözleşmenin yazılı olması, (vi) sözleşmede uyuşmazlığın kaynaklandığı hukuki ilişkinin belirli veya belirlenebilir olması ve (vii) yetkilendirilen mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi. Yine aynı hükümlerde belirtildiği üzere, taraflarca bu şartları sağlayan yetki sözleşmeleriyle bir veya birden fazla mahkeme yetkili kılınabilecektir. Aynı şekilde, taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça sadece sözleşmeyle belirlenen mahkeme veya mahkemelerde açılacak, yani tarafların akdettikleri milletlerarası yetki sözleşmesi münhasır yetki sözleşmesi olarak kabul edilecektir¹⁶.

III. HMK M. 17-18'İN YABANCILIK UNSURLARI İÇEREN UYUŞMAZLIKLAR BAKIMINDAN UYGULANMASININ YARATTIĞI SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

MÖHUK m. 40'ın atfıyla Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından da uygulama alanı bulan HMK m. 17-18'de düzenlenen şartlar ile MÖHUK m. 47 uyarınca yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerinin taşıması gereken şartlar kıyaslandığında ve milletlerarası yetki sözleşmelerinin yapısı gözetildiğinde, kanımızca HMK'da yetki sözleşmelerine ilişkin öngörülen rejimin milletlerarası yetki sözleşmeleri açısından da uygulama alanı bulmasında sorun teşkil eden üç temel nokta bulunmaktadır. Bunlar; (i) yetki sözleşmesi taraflarının tacir veya kamu tüzel kişisi olma zorunluluğu, (ii) yetkilendirilen mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi zorunluluğu ve (iii) yabancı mahkemelerin münhasır yetkisinin dik-kate alınmasına imkân tanınmamasıdır. Bu çerçevede, çalışmamızda şimdi bu üç şart özelinde HMK m. 17-18 hükümlerinin milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından da uygulanmasının yarattığı sorunları ve bu sorunların giderilmesi için çözüm önerilerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

lerinin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi üzerindeki derogasyon etkisini düzenlemesi itibarıyla, bu ikilinin birbirinden farklı şartlar taşımasının aslında doğal bir durum olduğu yönünde bkz. Avşar, *Irade Serbestisi*, 154. Ancak yazar bu yorumunun HMK m. 17-18 hükümlerinin milletlerarası yetki alanında oynadığı rolü kapsamadığını ve hükümlerde öngörülen şartların tamamının hükümlerin bu işlevi açısından yerinde olmadığı kanaatinde olduğunu da eklemektedir. Avşar, *Irade Serbestisi*, 155-156.

¹⁶ Bolayır, "HMK", 143; Süral, "Milletlerarası Yetki", 191; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 101; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 415; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 130; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 488; İrge Erdoğan, *Yetki Anlaşmaları*, 14; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 526-527; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirdi, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 72; İbrahim Aşık, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 97 (2011): 39; Ali Cem Budak, "Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Yetki Sözleşmesi", *Medeni Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi* 8, S. 21 (2012): 5; Süha Tanrıver, *Medeni Usûl Hukuku*, C. 1 (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 248; Mine Akkan, "§3. Mahkemeler", Editör Hakan Pekcanitez, Muhammet Özekes, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz, *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, C. 1 (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017), 316-317; Dilek Karademir Aydemir, *Medeni Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisi* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2019), 47; Murat Atalı ve İbrahim Ermenek, *Medeni Usûl Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024), 99.

A. TACİR VEYA KAMU TÜZEL KİŞİSİ OLMA ZORUNLULUĞU

HMK m. 17 hükmünde yer alan şartlardan bir tanesi, tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olması yönündeki zorunluluktur¹⁷. Kanun koyucu yetki sözleşmesi akdedebilecek kişiler bakımından bir sınırlamaya gitmiş ve yalnızca tacirler veya kamu tüzel kişilerinin aralarında doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlıklar bakımından yetki sözleşmesi akdedebilecekleri kabul edilmiştir. Dolayısıyla, her iki tarafın da tacir sıfatını taşımadığı veya kamu tüzel kişisi olmadığı bir yetki sözleşmesi medeni usul hukukumuz bakımından geçersiz olacaktır. MÖHUK m. 40'ın atfıyla HMK m. 17-18 hükümlerinin milletlerarası yetki bakımından da uygulama alanı bulması dolayısıyla, söz konusu şart yabancılık unsuru içeren ilişkilerde Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmeleri açısından da aynı şekilde uygulama alanı bulmaktadır¹⁸.

HMK m. 17'nin gerekçesi incelendiğinde, bu tercihe ilişkin kapsamlı bir açıklamaya yer verildiği görülmektedir¹⁹. Madde gerekçesinin son paragrafında şu ifadeler yer almaktadır: *“Tacirler veya kamu tüzel kişileri dışındaki diğer kişiler; özellikle, tacir olmayan gerçek kişi tüketiciler; tacirler veya kamu tüzel kişilerine karşı hukuken daha zayıf durumdadır. O nedenle, bu kimselerin, daha güçlü olanlara karşı korunmaları gereklidir. Bu amaçla, tacirler veya kamu tüzel kişileri ile bu nitelikte olmayan kimseler arasındaki yetki sözleşmesine, örneğin bir gerçek kişi tüketici ile bir tacirin, yetki sözleşmesi yapmalarına engel olunmak istenmiştir.*

¹⁷ Bu şartta yer alan tacir ve kamu tüzel kişisi kavramlarının ne anlama geldiğinin kısaca ortaya konmasında da fayda bulunmaktadır. Tacir kavramı maddi hukukumuzda TTK'da tanımlanmıştır. Gerçek kişi tacir TTK m. 12/1 hükmünde *“bir ticari işletmeyi, kısmen de olsa, kendi adına işleten kişi”* şeklinde tanımlanmıştır. Tüzel kişi tacir ise TTK m. 16/1 hükmünde *“ticaret şirketleriyle, amacına varmak için ticari bir işletme işleten vakıflar, dernekler ve kendi kuruluş kanunları gereğince özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere Devlet, il özel idaresi, belediye ve köy ile diğer kamu tüzel kişileri tarafından kurulan kurum ve kuruluşlar”* olarak tanımlanmıştır. Kamu tüzel kişisi kavramı ise mevzuatımızda açıkça tanımlanmamış olmakla beraber; doktrinde tamamen kamu yararlarının gerçekleşmesi için çalışan ve kamu erki kullanan, kanunla veya kanunun verdiği açık yetkiyle kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu idare ve kurumları olarak tanımlanmaktadır. Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, (Ankara: Yetkin Yayınları, 2011), 706.

¹⁸ Yabancılık unsuru içeren milletlerarası yetki sözleşmelerinde tacir ve kamu tüzel kişisi kavramlarının hangi hukuka göre tespit edilmesi gerektiği de önemli bir mesele olarak ortaya çıkmaktadır. HMK m. 17'nin varlık sebebi karşısında bu tespitin yalnızca *lex fori* uyarınca yapılması kanımızca isabetli bir yaklaşım olmayacaktır. Bu çerçevede, tarafların bu sığa sahip olup olmadıklarının, ilgili sıfatın kazanıldığı iddia edilen ülke hukukuna göre belirlenmesi daha uygun bir yaklaşımdır. Dolayısıyla, herhangi bir hukuka göre bu sıfatların kazanılması HMK m. 17'de yer alan şartın sağlanması bakımından yeterli görülmelidir. Bu yönde bkz. Avşar, *İrade Serbestisi*, 163; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 521; Hatice Özdemir Kocasakal, “Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Yetki Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Yabancılık Unsuru Taşıyan Uyuşmazlıklar Açısından Uygulanmasının Yerinde Olup Olmadığının Değerlendirilmesi”, Editör Sibel Özel, Mustafa Erkan ve Hatice Selin Pürselim, *MÖHUK'ta Reform* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023), 217-218.

¹⁹ “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/574)”, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Erişim Tarihi: Ekim 24, 2025, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d23/c089/tbmm23089050ss0393.pdf>, 15-16.

Buna göre, tacirler veya kamu tüzel kişileri ile bu nitelikte olmayan kimseler yetki sözleşmesi yapamayacaklardır. Ayrıca bu kapsamda belirtmek gerekir ki, tacirler veya kamu tüzel kişileri dışındaki diğer kimselerin, kendi aralarında yetki sözleşmesi yapmaları da kabul edilmemiştir.” Salt aktarılan bu paragraftan da görülebileceği üzere, kanun koyucu tacir veya kamu tüzel kişisi olmayan kişilerin bu sıfatları taşıyanlar karşısında zayıf konumda olduğunu değerlendirdiğinden, zayıf tarafı korumak amacıyla yetki sözleşmesi yapılmasını kısıtlama yoluna gitmiştir²⁰. Gerçekten önceki paragraflarında ise bu korumaya duyulan ihtiyacın sebebi olarak sözleşmenin içeriği bakımından zayıf konumdaki kişilerin pazarlık gücü olmaması ve bu nedenle özellikle de iltihakî sözleşmelerde tüketicilerin satıcı veya hizmet sunucu şirketlerce kendilerine dayatılan genel işlem koşulları içerisinde yer alan yetki şartlarını kabul etmek zorunda kalmaları gösterilmiştir.

Söz konusu şartın milletlerarası yetki alanında da aranmasının yarattığı başlıca sorun, Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini bertaraf etmek için MÖHUK m. 47 uyarınca aranmayan bir şartın Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis ederken aranmasıdır²¹. Gerçekten de yukarıda açıklandığı üzere, MÖHUK m. 47’de böyle bir düzenleme yer almamaktadır. O hâlde, yabancılık unsuru içeren ilişkilerde taraflardan yalnızca birinin dahi tacir veya kamu tüzel kişisi olmaması, Türk mahkemeleri lehine milletlerarası yetki sözleşmesi yapılmasını imkânsız hâle getirmekteyken; aynı iki tarafın yabancı bir ülkenin mahkemelerini yetkilendirmek istemeleri durumunda ise böyle bir engel, en azından Türk hukuku açısından, bulunmamaktadır. Bu farklılık, Türk mah-

²⁰ Bu yönde bkz. Bolayır, “HMK”, 132; Aşık, “Yetki Sözleşmesi”, 21; Budak, “Yetki Sözleşmesi”, 8; Süral, “Milletlerarası Yetki”, 190; Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku*, 243; Akkan, “Mahkemeler”, 306; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 108-109; Karademir Aydemir, *Mahkemelerin Yetkisi*, 44; Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 414; Avşar, *İrade Serbestisi*, 161; İrge Erdoğan, *Yetki Anlaşmaları*, 215; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 520; Atalı ve Ermenek, *Medenî Usûl Hukuku*, 99; Sargın, *Milletlerarası Usûl Hukuku*, 379; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 602.

²¹ Doktrinde bir görüş, tacir veya kamu tüzel kişisi olmayan kişilerin yabancı bir mahkemede dava açmaya veya davalı olarak savunma yapmaya zorlanmalarının, aynı durumun bir Türk mahkemesinde yaşanmasına nazaran daha sakıncalı bir durum olduğunu, bu uyumsuzluğun MÖHUK m. 47’yi anayasal eşitlik ilkesine aykırı hâle getirdiğini ve bu nedenle HMK m. 17’nin kıyasen yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği yetki sözleşmelerine de uygulanması gerektiğini savunmaktadır. Budak, “Yetki Sözleşmesi”, 3-4.

Ayrıca, bir Yargıtay kararında da aynı sonuca varılarak yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerinde HMK m. 17’de düzenlenen tacir veya kamu tüzel kişisi olma şartının arandığı görülmektedir: “Dava, şirket kuruluşu ve yönetim anlaşmasından kaynaklanan alacak istemine ilişkin olup, mahkemece, yazılı şekilde, taraflar arasındaki sözleşmede yetki şartının bulunduğu bahisle davalının yetki itirazının kabulü ile dava dilekçesinin yetki yönünden reddine karar verilmiştir. Ancak, 6100 sayılı HMK’nın 17. maddesi uyarınca, yalnız tacirler ve kamu tüzel kişileri tarafından yetki sözleşmesi yapılabilir. Bu durumda, davalının tacir olup olmadığı dosya kapsamından anlaşılamadığına göre, mahkemece, adı geçenin tacir olup olmadığı araştırılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, taraflar arasındaki sözleşmede bulunan yetki şartına itibar edilerek eksik incelemeye dayalı yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamıştır.”, bkz. Y11.HD, 30.10.2017, E.2016/3848, K.2017/5825, Erişim Tarihi: Ekim 28, 2025, <https://karararama.yargitay.gov.tr>.

kemelerini yetkilendirmek için aranan şartların Türk mahkemelerinin yetkisini bertaraf etmek için aranan şartlardan daha ağır olması gibi ilginç ve çelişkili bir duruma sebebiyet vermektedir. Söz konusu iki düzenleme arasında ortaya çıkan bu farklılık doktrinde haklı olarak eleştirilmiştir. Hükme yönelen eleştiriler, söz konusu farklılığın özellikle de Türk vatandaşlarını Türk mahkemelerine müracaat imkânından mahrum bıraktığı ve bu açıdan kabul edilmesi mümkün olmadığı²², çelişkili olduğu²³, hangi amaçla getirildiğinin anlaşılamadığı²⁴, mantıklı gözükmediği²⁵ ve hukuk politikası açısından isabetsiz olduğu²⁶ yönündedir.

Tacir veya kamu tüzel kişisi olma zorunluluğunun yarattığı ikinci sorun, zayıf tarafın korunması açısından MÖHUK m. 47/2’de öngörülen koruma mekanizmasıyla uyumsuzluk barındırmasıdır. Bu uyumsuzluğun ilk boyutu, HMK m. 17’deki zorunluluğun kapsamının MÖHUK m. 47/2’dekine nazaran çok daha geniş olmasıdır. MÖHUK m. 47/2 hükmü, iş, tüketici ve sigorta sözleşmeleri bakımından MÖHUK m. 44-46 hükümleri ışığında yetkisi doğan Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin taraflarca yetki sözleşmesi akdedilmesi suretiyle bertaraf edilemeyeceğini düzenlemektedir. Yalnızca taraflardan birinin diğerine nazaran zayıf konumda olduğu bu üç sözleşme tipini kapsamına alan MÖHUK m. 47/2 hükmünün, milletlerarası yetki sözleşmeleri açısından zayıf tarafın korunması ihtiyacını karşılamakta yeterli olduğu doktrinde kabul görmektedir²⁷.

Ancak HMK m. 17’de yer alan tacir veya kamu tüzel kişisi olma zorunluluğu, madde gerekçesinde kanun koyucu tarafından belirtilen zayıf tarafı koruma amacının üzerinde bir kısıtlama teşkil etmektedir. Zira örneğin, serbest meslek erbabı bir Türk avukat ile yabancı müvekkili arasındaki yabancılık unsuru içeren vekâlet sözleşmesinde, MÖHUK m. 44-46 hükümlerine giren bir sözleşme tipi bulunmadığından, MÖHUK m. 47/1 uyarınca yabancı bir devlet mahkemesinin yetkilendirildiği bir yetki şartına yer verilmesi mümkünken, HMK m. 17 uyarınca Türk mahkemelerinin yetkilendirilmesi mümkün olmayacaktır. Aynı şekilde, bir anonim şirket hissedarı olan ve tacir sıfatı taşımayan bir gerçek kişinin hisselerini, tacir veya kamu tüzel kişisi sıfatını taşıyan veya taşımasını, bir yabancıya satması durumunda, bu sözleşmeye Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği bir yetki şartı eklenmesi mümkün olmayacaktır²⁸.

²² Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 487; İrge Erdoğan, *Yetki Anlaşmaları*, 252; Özdemir Kocasakal, “Yetki Sözleşmesi”, 219-220.

²³ İrge Erdoğan, *Yetki Anlaşmaları*, 226; Özdemir Kocasakal, “Yetki Sözleşmesi”, 220.

²⁴ Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 671.

²⁵ Sargın, *Milletlerarası Usûl Hukuku*, 379-380.

²⁶ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 125.

²⁷ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 108; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 536; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 647.

²⁸ Nitekim doktrinde medeni usul hukuku perspektifinden de kanun koyucunun bu tercihi eleştiren görüşler bulunmaktadır. bkz. Aşık, “Yetki Sözleşmesi”, 24; Budak, “Yetki Sözleşmesi”, 8-10.

Bu örneklerden²⁹ de görülebileceği üzere, HMK m. 17'nin getirdiği kısıtlama MÖHUK m. 47/2'nin getirdiği kısıtlamadan çok daha geniştir ve bu bakımdan MÖHUK m. 47/2 hükmünün MÖHUK m. 47/1 ile HMK m. 17 arasındaki uyumsuzluğu tam anlamıyla giderebilmesi söz konusu olamamaktadır. Kanımızca zayıf tarafı koruma amacından hareket etmesine karşın, HMK m. 17'de yer alan bu şart, tacir veya kamu tüzel kişisi olmayan herkesin muhakkak korunmaya muhtaç durumda olduğunu varsayarak maksadını fazlasıyla aşan bir düzenlemedir ve şartın milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından da uygulanması milletlerarası ticaretin menfaatlerine hizmet etmemektedir³⁰. Bu durumun özellikle de serbest meslek erbablarının akdettikleri sözleşmeler ile taraflardan her ikisinin de tacir veya kamu tüzel kişisi olmadığı hâller bakımından çok belirgin olduğunu ve HMK m. 17'nin Türk mahkemeleri lehine akdedilecek milletlerarası yetki sözleşmelerinin kapsamını gereğinden fazla kısıtladığını düşünüyoruz.

MÖHUK m. 47/1 ile HMK m. 17 arasındaki uyumsuzluğun bir diğer boyutu ise MÖHUK m. 47/2 hükmünde öngörülen yaptırım ile HMK m. 17'de öngörülen yaptırımın birbirinden farklı olmasıdır. Doktrinde MÖHUK m. 47/2'nin niteliği konusunda farklı yönde görüşler ifade edilmiş olmakla beraber; katıldığımız görüşe göre³¹ bu hüküm iş, tüketici ve sigorta sözleşmeleri bakımından milletle-

²⁹ Bu yönde başka örnekler için bkz. Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 106.

³⁰ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 109.

³¹ Doktrinde konuya ilişkin temel olarak üç farklı görüş savunulmaktadır. İlk görüşe göre, MÖHUK m. 47/2'deki atıftan hareketle MÖHUK m. 44, 45 ve 46 hükümleri birer münhasır yetki kuralıdır. Bu görüşe göre, tarafların milletlerarası yetki sözleşmesi akdetmek yoluyla yabancı bir ülke mahkemesini yetkilendirmeleri mümkün değildir (Tekinalp, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 412-414; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 136-138, 204. Aynı yönde bir Yargıtay kararı için bkz. Y.9HD, 18.02.2011, E.2009/42000, K.2011/3964, Erişim Tarihi: Ekim 27, 2025, www.kazanci.com.tr. İkinci görüş, MÖHUK m. 47/2'nin iş, tüketici ve sigorta sözleşmelerinden doğan uyumsuzluklar bakımından MÖHUK m. 44-46 hükümleri uyarınca milletlerarası yetkisi tesis edilen Türk mahkemelerinin yetkisini bertaraf etmemek kaydıyla, tarafların alternatif olarak yetkili olacak şekilde yabancı mahkemeler lehine yetki sözleşmesi akdetmelerinin mümkün olduğunu kabul etmekte, ancak ilgili hükümlerin zayıf tarafı koruma amacına hizmet etmesi nedeniyle esas olarak tanıma ve tenfiz hukuku açısından sonuçlar doğacağı kanaatinde. Bu görüşe göre, yabancı mahkemelerce verilen bir karar zayıf tarafın aleyhineyse (Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 526, dn. 267; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 541-542; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 644; Ebru Akduman, "Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisi", *Terazi Hukuk Dergisi* 15, S.163 (2020): 479) ya da yabancı mahkemeye başvuran yahut Türk mahkemelerinde tenfiz talep eden taraf güçlü tarafa (Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 130-131) bu kararların tenfizi mümkün olmayacaktır. Katıldığımız üçüncü görüşe göre ise MÖHUK m. 47/2 hükmü münhasır veya sınırlı münhasır yetkiye ilişkin değildir ve taraflarca MÖHUK m. 44-46 hükümleri ışığında milletlerarası yetkisi tesis edilen Türk mahkemelerinin yetkisi bertaraf edilmemek kaydıyla, bu mahkemelerle birlikte yetkili olacak şekilde yabancı mahkemelerin yetkilendirilmesi mümkündür. (Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 242; Yöney, *Münhasır Yetki*, 394; Sargın, *Milletlerarası Usûl Hukuku*, 146-151; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 646; Burak Huysal ve Begüm Şermet Süzen, "Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin İncelenmesi", Editör Süheyla Balkar Bozkurt, *Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Güncel Gelişmeler* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018), 55; Sibel Özel, "Yabancılık Unsuru Taşıyan Bireysel İş Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyumsuzluklarda Türk Mahkemelerinin Yetkisi: MÖHUK m. 44", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, S. 179-180 (2019): 1379).

rarası yetki sözleşmesi yapılmasını tamamen kısıtlamamakta ve yalnızca münhasır yetki sözleşmesi yapılmasını kısıtlamaktadır. Bir başka deyişle, MÖHUK m. 44-46 hükümleri ışığında milletlerarası yetkisi tesis edilen Türk mahkemelerinin yetkisini bertaraf etmemek şartıyla, tarafların bu mahkemelere alternatif olarak yetkili olacak yabancı mahkemeler kararlaştırmaları mümkündür. Ancak HMK m. 17 hükmü, zayıf tarafı koruma amacını bir adım daha öteye taşımakta ve taraflardan en az birinin tacir veya kamu tüzel kişisi olmadığı yetki sözleşmelerini geçersiz saymaktadır. Aynı amaca hizmet etmek amacıyla öngörülen ve her ikisi de milletlerarası yetki sözleşmelerine ilişkin olan bu iki düzenlemenin, öngördükleri şartlara aykırılığa bağladıkları yaptırımın bu şekilde farklı olması, kanımızca makul bir sebebe dayanmayan ve çelişkili bir durumdur³².

Nitekim hukukumuzdaki bu sınırlamaya benzer bir düzenlemeye sahip olan Fransız hukukunda da yabancılık unsuru içeren ve içermeyen uyuşmazlıklar bakımından farklı bir anlayış kabul görmektedir. Fransız hukukunda yetki sözleşmelerinin geçerlilik şartlarını düzenleyen Fransız Medeni Usul Kanunu m. 48 hükmü, kanunda öngörülen yer itibarıyla yetki kurallarını doğrudan veya dolaylı olarak bertaraf edecek yetki sözleşmelerinin ancak tacirler arasında akdedilmiş olması durumunda geçerli olacağını öngörmektedir³³. Yabancılık unsuru barındıran ilişkilerde Fransız mahkemeleri lehine akdedilecek milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından ise söz konusu düzenleme yerine yeknesak Avrupa Birliği (AB) hukuku düzenlemesi olan Brüksel I bis Tüzüğü³⁴ uygulama alanı bulmakta ve Tüzüğün “Yetki Sözleşmeleri” başlıklı m. 25 hükmünde tarafların tacir olması yönünde bir şart yer almamaktadır³⁵. Gerçekten de AB hukukunda medeni ve ticari uyuşmazlıklarda taraf devlet mahkemeleri lehine akdedilen milletlerarası yetki sözleşmelerinin taşınması gereken şartları düzenleyen söz konusu hükümde taraflara dair benzer bir sınırlama yer almamakta; zayıf tarafın korunması amacına sigorta (m. 15), tüketici (m. 19) ve iş sözleşmeleri (m. 23) özelinde milletlerarası yetki sözleşmesi yapılmasına birtakım sınırlamalar getirmek suretiyle ulaşılmaya çalışılmaktadır. Lugano Konvansiyonu’nda³⁶ da m. 13, 17 ve 21 hükümlerinde aynı doğrultuda hükümler

³² Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 109; Gülen Sinem Tek, “Tüketici Mahkemelerinin Görevi, Yetkisi ve Tüketici Mahkemelerinde Yapılan Yargılamanın Usulü” *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi* 8, S. 99-100 (2012): 156.

³³ Kanunun Fransızca orijinal metni için bkz. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070716, Erişim Tarihi: Ekim 24, 2025.

³⁴ Hukuki ve Ticari Konularda Milletlerarası Yetki ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizine Dair 1215/2012 sayılı ve 12 Aralık 2012 tarihli Avrupa Parlamentosu ve Konseyi Tüzüğü, OJ L 351, 20.12.2012, s. 1-32, Erişim Tarihi: Kasım 1, 2025, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R1215&qid=1646663602529>.

³⁵ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 106; Ulrich Magnus, “Article 25”, Editör Ulrich Magnus ve Peter Manowski, *Brussels Ibis Regulation*, C. 1 (Köln: Verlag Otto Schmidt, 2016), 601.

³⁶ Hukuki ve Ticari Konularda Milletlerarası Yetki ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Tenfizine Dair Konvansiyon, OJ L 319, 25.11.1988, s. 9-48, Erişim Tarihi: Kasım 1, 2025, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41988A0592&qid=1646663994078>.

yer almaktadır. Benzer şekilde, milletlerarası yetki sözleşmeleri konusunda Lahey Milletlerarası Özel Hukuk Konferansı bünyesinde akdedilen milletlerarası sözleşme olması bakımından konu bakımından değinilmesinde fayda gördüğümüz 2005 tarihli Yetki Anlaşmalarına Dair Lahey Sözleşmesi³⁷ de tarafların tacir veya kamu tüzel kişisi olması gibi bir şarta yer vermemekte; ancak m. 2/1(a) ve (b) hükümlerinde taraflarından birinin karşı tarafa nazaran zayıf konumda olduğu tüketici ve iş sözleşmelerini kapsam dışında bırakmaktadır.

Tacir veya kamu tüzel kişisi olma zorunluluğunun yarattığı üçüncü sorun, tarafların tahkim anlaşması akdedebilme imkânıyla da çelişmesidir³⁸. Ne iç tahkim bakımından uygulama alanı bulan HMK ne de milletlerarası tahkim bakımından uygulanan 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu³⁹ (MTK) tarafların tahkim anlaşması akdedebilmek için tacir veya kamu tüzel kişisi olması yönünde bir şart içermektedir. Bu durum elbette tahkimde zayıf tarafın korunması için herhangi bir mekanizma öngörülmediği anlamına gelmemekte olup; tahkimde bu amaca ulaşılması tüketici, iş ve kira sözleşmeleri gibi bir tarafın karşı tarafa nazaran zayıf konumda olduğu düşünülen sözleşmesel uyumsuzluklarda, zayıf tarafın tahkime başvurma yönünde gerçek anlamda bir iradesinin olup olmadığının tahkime elverişlilik kapsamında denetlenmesi yoluyla karşımıza çıkmaktadır⁴⁰. Ancak yukarıda verdiğimiz ve bu koruma kapsamına girmeyen Türk avukat yahut Türk şirket hissedarı örneklerinde taraflarca Türk mahkemeleri lehine bir yetki sözleşmesi akdedilememekle beraber, MTK uyarınca tahkim yeri Türkiye olan bir tahkim sözleşmesi akdedebilecektir. Dahası, 1958 tarihli New York Konvansiyonu'nda⁴¹ da bu yönde bir şart yer almadığından, tahkim yerinin yabancı bir ülkede olduğu bir tahkim yargılaması sonucu verilen kararın Türkiye'de tenfizi de mümkün olabilecektir. Aralarındaki yabancılık unsuru barındıran uyumsuzluğa ilişkin olarak gerek yabancı mahkemelere gerek hem Türkiye'de hem de yabancı bir ülkede tahkime başvurabilmelerine imkân tanınan tarafların yalnızca Türk mahkemelerine başvuramamalarının, kolay kolay izah edilebilir bir farklılık olmadığı ve HMK m. 17'de yer alan tacir veya kamu tüzel kişisi olma zorunluluğunun zayıf tarafı koruma amacını fazlasıyla aşan bir kısıtlama olduğunu ortaya koyan bir örnek teşkil ettiği kanaatindeyiz.

Bu çerçevede, yabancılık unsuru içeren ilişkilerde Türk mahkemeleri lehine akdedilecek milletlerarası yetki sözleşmeleri açısından tacir veya kamu tüzel ki-

³⁷ Sözleşmeye an itibarıyla 37 devlet ve AB taraftır. Bu 37 devlet arasında Türkiye ise yer almamaktadır. Sözleşmenin İngilizce tam metni için bkz. Erişim Tarihi: Ekim 24, 2025, <https://www.hcch.net/en/instruments/conventions/full-text/?cid=98>.

³⁸ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 109-110; Avşar, *İrade Serbestisi*, 165-166.

³⁹ R.G. 05.07.2001, S. 24453.

⁴⁰ Yöney, *Münhasır Yetki*, 463; Hatice Özdemir Kocasakal, *Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri* (İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2001), 183-184.

⁴¹ R.G. 25.09.1991, S. 21002.

şisi olma zorunluluğunun aranmaması gerektiği düşüncesindeyiz. Öte yandan, bu önerimizin HMK m. 17 hükmünde tacir veya kamu tüzel kişisi olma şartına yer verilmesinin temel sebebi olan zayıf tarafın korunması amacına hâlel getirmemesinin de temin edilmesi gerekir. Zira MÖHUK m. 47/1 ile uyum sağlamak adına bu şartın tamamen kaldırılması, bu sefer de Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği hâllerde MÖHUK m. 47/2'nin sağladığı korumanın da altında bir koruma düzeyine inilmesi sonucunu doğuracaktır. Bu bakımdan, MÖHUK m. 47 ile tam olarak uyum sağlanabilmesi adına, tıpkı MÖHUK m. 47/2'de öngörüldüğü gibi, iş, tüketici ve sigorta sözleşmeleri özelinde bir kısıtlamaya Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerinde de yer verilmesi uygun olacaktır. MÖHUK m. 47/2 hükmündeki kısıtlamanın taraflarca yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmeleri kadar Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği sözleşmeler için de uygulama alanı bulması ve tarafların MÖHUK m. 44-46 hükümlerinde yer alan milletlerarası yetki kurallarını bertaraf edecek şekilde münhasır yetki sözleşmesi yapmalarına, seçtikleri mahkeme bir Türk mahkemesi de olsa, imkân tanınmaması bu açıdan bir çözüm yolu teşkil edebilecektir⁴².

B. YETKİLENDİRİLEN MAHKEME VEYA MAHKEMELERİN GÖSTERİLMESİ ZORUNLULUĞU

Yetki sözleşmelerine ilişkin olarak HMK m. 18 hükmünde düzenlenen şartlar arasında, yetki sözleşmesiyle yetkilendirilen mahkeme veya mahkemelerin taraflarca gösterilmesi zorunluluğu da yer almaktadır. Dolayısıyla, taraflarca yetkilendirilen mahkeme veya mahkemelerin İstanbul veya İzmir mahkemeleri şeklinde açık şekilde gösterilmesi gerekmekte; tüm Türkiye'deki veya Marmara Bölgesi veya Ege Bölgesi gibi belirli bir coğrafi bölgedeki mahkemelerin tamamının yetkili olacağı yönündeki yetki sözleşmeleri geçersiz sayılmaktadır⁴³. HMK m. 17-18 hükümlerinin Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis açısından da uygulama alanı bulmasının sonucu olarak, doktrin ve yargı kararlarında yetkilendirilen mahkemenin açıkça zikredilmediği ve örneğin genel olarak tüm Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerinin de geçersiz olacağı kabul edilmektedir⁴⁴.

⁴² Benzer fikir için bkz. Özdemir Kocasakal, "Yetki Sözleşmesi", 221-223.

⁴³ Bolayır, "HMK", 141; Akkan, "Mahkemeler", 314.

⁴⁴ Doktrinde bu yöndeki görüşler için bkz. Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 129-130; Bolayır, *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, 157 dn. 485; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 488-489; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 521-522; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 671.

Bu yöndeki bir Yargıtay kararı için bkz. "Bölge Adliye Mahkemesince yapılan istinaf incelemesinde; taraflar arasında akdedilen reasürans sözleşmesinde yer alan yetki şartında, Türk Mahkemelerin yetkili olduğu düzenlenmiş ise de Türkiye'deki hangi mahkemenin yetkili olduğu kararlaştırılmadığı, 6100 sayılı HMK'nın yetki sözleşmesinin geçerlilik şartları başlıklı 18. maddesi karşısında, yetki sözleşmesinde kararlaştırılan yetkili mahkemenin somut olarak belirlenmemiş olması

Yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerine Türk mahkemelerince etki tanınmasının şartlarını ortaya koyan MÖHUK m. 47 hükmünde ise yukarıda ifade edilmiş olduğu üzere böyle bir şart düzenlenmemiştir. Konuya ilişkin Yargıtay'ın tutarlı bir içtihadı bulunduğunu söylemek zor olmakla beraber⁴⁵, doktrindeki iştirak ettiğimiz hâkim görüşe göre de hükümde yer almayan bu şart yorum yoluyla da aranmamalı ve örneğin herhangi bir şehir ismi belirtilmeksizin, bir bütün olarak Alman mahkemelerinin yetkilendirilmesi yeterli kabul edilmelidir⁴⁶. Bu kabul uyarınca, yetki sözleşmesiyle yetkilendirilen

nedeniyle taraflar arasında düzenlenen yetki [sözleşmesinin geçerli olmadığı] anlaşıldığından (...) istinaf başvurusunun esastan reddine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir. (...) Usul ve yasaya uygun olduğu kanısına varıldığından Bölge Adliye Mahkemesi kararının onanmasına karar vermek gerekmiştir., Y11.HD, 07.06.2021, E.2020/5833, K.2021/4827, Erişim Tarihi: Ekim 27, 2025, <https://karararama.yargitay.gov.tr>.

⁴⁵ Yargıtay'ın bazı kararlarında yetkilendirilen yabancı mahkemenin belirli olmasını aradığı görülmektedir: “Diğer yandan yetki anlaşmasıyla yetkilendirilen yabancı devlet mahkemesinin HMK 17 ve 18. maddelerindeki düzenlemeye paralel olarak “belirli” olması şartı MÖHUK’un 47. maddesi yönünden de aranmalıdır. Seçilen mahkemenin belirli olduğunun kabulü için yetkili kılınan mahkeme ismen zikredilmiş olmalıdır. Bu itibarla mahkemece açıklanan hususlar nazara alınmadan, “davaya bakmaya İngiliz Mahkemelerinin yetkili olduğu” şeklindeki “belirli olma” kriterini taşımayan yetki şartının geçerli olduğu kabul edilerek yazılı şekilde hüküm tesisi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir.”, bkz. Y11.HD, 17.02.2016, E.2015/7244, K.2016/1657, Erişim Tarihi: Ekim 27, 2025, <https://karararama.yargitay.gov.tr>.

Aynı yöndeki başka kararlar için bkz. Y11.HD, 18.11.2015, E.2015/5193, K.2015/12216; Y11.HD, 28.10.2015, E.2015/15681, K.2015/11244; Y11.HD, 17.06.2015, E.2014/19019, K.2015/8454; Y11.HD, 23.02.2015, E.2014/17447, K.2015/2371, Erişim Tarihi: Ekim 27, 2025, <https://karararama.yargitay.gov.tr>. Ancak Yargıtay'ın doktrindeki hâkim görüşe iştirak ettiği ve sadece ülke adının zikredilmesini yeterli gördüğü kararları da mevcuttur: “Davalılar vekili, tanzim edilen konişmentonun arka yüzünde taşıma nedeniyle ortaya çıkacak ihtilafların çözümüne ilişkin olarak yetki şartının mevcut olduğunu, buna göre her türlü uyumsuzluk bakımından yetkili mahkemenin İngiliz mahkemeleri olduğunu (...) ileri sürerek, davanın reddini savunmuştur. Mahkemece (...) MÖHUK 47.madde gereğince yetki anlaşmasının geçerli olması (...) karşısında tarafları bağlayıcı ve geçerli yetki şartı bulunduğu gerekçesiyle, davalı tarafın milletlerarası yetki itirazının kabulü ile dava dilekçesinin yetkisizliği nedeni ile reddine karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir. (...) Dosyadaki yazılara kararın dayandığı deliller ile gerekçeleri sebeplere göre, davacı vekilinin bütün temyiz itirazları yerinde değildir.”, bkz. Y11.HD, 13.02.2015, E.2014/16212, K.2015/1885, Erişim Tarihi: Ekim 27, 2025, <https://karararama.yargitay.gov.tr>.

Aynı yöndeki başka kararlar için bkz. Y11.HD, 21.10.2015, E.2015/11541, K.2015/10865; Y19.HD, 25.11.2014, E.2013/19343, K.2014/16884; Y11.HD, 28.02.2014, E.2013/13510, K.2014/3895; Y23.HD, 21.01.2013, E.2012/4732, K.2013/255, Erişim Tarihi: Ekim 27, 2025, <https://karararama.yargitay.gov.tr>. Bu çelişkili kararların sona ermesi adına MÖHUK m. 47’de bu yönde açık bir düzenleme yapılabileceği yönündeki görüş için bkz. Arslan, “Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması”, 349. Aynı sonuca Yargıtay'ın bu konuda bir içtihadı birleştirme kararı vermesi yoluyla da ulaşılabileceği yönündeki görüşler için bkz. Arslan, “Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması”, 349; İrge Erdoğan, *Yetki Anlaşmaları*, 254-255.

⁴⁶ Bu yönde bkz. Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 171; Bolayır, *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, 158; Süral, “Milletlerarası Yetki”, 194; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 122; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 134-135; Arslan, “Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması”, 346; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 495; Avşar, *İrade Serbestisi*, 354; İrge Erdoğan, *Yetki Anlaşmaları*, 101; Sargın, *Milletlerarası Usûl Hukuku*, 322; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 636; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirlil, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 75-76.

Aksi yönde bkz. Emre Esen, “Critique of a Turkish Court of Cassation Decision on the Validity of Choice-of-Law and Choice-of-Forum Clauses in an Insurance Agreement”, *Annales de la Faculté*

mahkeme, bu yetki anlaşmasına usul hukukunda etki tanıyıp tanımayacağını kendi hukukuna göre değerlendirebileceğinden, Türk mahkemelerinin davalının yetki itirazı üzerine yetkisizlik kararı verebilmesi açısından, belirli bir yer isminin zikredilmediği yetki sözleşmeleri de geçerli kabul edilmektedir.

Biz MÖHUK m. 47 ile HMK m. 18 arasındaki bu anlayış farkının yerinde olmadığını düşünüyoruz⁴⁷. Bu farka ilişkin getirilebilecek ilk eleştiri, tıpkı yurarda ele aldığımız tacir veya kamu tüzel kişisi olma şartı bakımından olduğu gibi, hukukumuzda Türk mahkemelerini yetkilendiren milletlerarası yetki sözleşmelerinin akdedilmesinin yabancı ülke mahkemelerinin yetkilendirildiği yetki sözleşmelerine nazaran daha ağır şartlara tâbi kılınmış olmasıdır. Mevcut anlayış uyarınca salt Alman mahkemelerinin yetkilendirildiği bir milletlerarası yetki sözleşmesi geçerli kabul edilecekken, herhangi bir şehir ismi belirtilmeksizin Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği bir yetki sözleşmesi geçersiz kabul edilmektedir. Bu durum, tarafların Türk mahkemelerinin yetkisini tesis etmelerinin aynı yetkiyi bertaraf etmelerinden daha zor olduğu anlamına gelmektedir. Kanımızca bu tercihin sebebini anlamak oldukça zordur.

Bu farka dair vurgulanması gereken ikinci nokta, mevcut anlayışın iç hukuktaki yetki sözleşmeleriyle milletlerarası yetki sözleşmeleri arasındaki işlev farkını gözden kaçırmasıdır. İç hukukta akdedilen bir yetki sözleşmesi zaten ülkede yetkili bir mahkemenin bulunduğu koşullar altında akdedilmektedir ve bu nedenle davacının dilediği yerde dava açabilmesine imkân tanınması taraflar arasındaki karşılıklı menfaat dengesine hizmet etmeyeceğinden, doğrudan bir veya birkaç mahkemenin isminin zikredilmesini aramak ve bu şekilde belirliliği sağlamak makul bir yaklaşımdır⁴⁸. Ancak yabancılik unsuru içeren ilişkiler bakımından milletlerarası yetki sözleşmesi akdedildiğinde durum farklılaşmaktadır. Zira milletlerarası yetki sözleşmelerinin birincil amacı, davanın hangi şehirde görüleceğinin değil, hangi ülkede görüleceğinin ve hangilerinde görülmeyeceğinin belirlenmesidir⁴⁹. Dolayısıyla taraflar milletlerarası yetki sözleşmesi akdettiklerinde seçilen

de Droit d'Istanbul 42, S. 59 (2010): 372; Gizem Yılmaz, "Milletlerarası Özel Hukukta Yetki Sözleşmeleri", Editör Sibel Özel ve Hatice Selin Pürselim, *Milletlerarası Tahkim ve Usul Hukukuna İlişkin Güncel Meseleler* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022), 298.

⁴⁷ Aynı yöndeki görüşler için bkz. Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 217; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 122; Avşar, *İrade Serbestisi*, 156-157; İrge Erdoğan, *Yetki Anlaşmaları*, 229; Özdemir Kocasakal, "Yetki Sözleşmesi", 216.

Türk mahkemelerini bir bütün olarak yetkilendiren bir yetki sözleşmesinin geçerli kabul edildiği bir Yargıtay kararı için bkz. "Taraflar arasında düzenlenen ve dava dilekçesine ekli olarak sunulan (Kira anlaşması ve devir senedi) başlıklı belgenin 8. maddesinde, uyumsuzluk çıkarsa Almanya ve Türkiye mahkemelerinin yetkili olduğu belirtilmiştir. (...) Türk Mahkemelerinin de yetkili olduğuna dair anlaşma geçerlidir. Bu sözleşme altındaki imzanın davalıya ait olduğu anlaşılırsa, Türk Mahkemesinin uluslararası yetkisine itiraz edemez.", Y.13HD, 29.01.1993, E.1993/408, K.1993/560, Erişim Tarihi: Ekim 25, 2025, www.kazanci.com.tr.

⁴⁸ Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 217.

⁴⁹ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 116; Arslan, "Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması", 332; Avşar, *İrade Serbestisi*, 350.

devlette bulunan hangi mahkemede görüleceğinden ziyade, aralarındaki doğmuş veya doğabilecek uyuşmazlığın bir bütün olarak hangi devletin yargısı tarafından çözülmesini istedikleri yönündeki iradelerini ortaya koymaktadırlar⁵⁰. Bu nedenle de tarafların aralarında meydana gelmiş veya gelebilecek uyuşmazlıkların hangi ülke mahkemesinde görüleceği ve hangilerinde görülmeyeceğinin kararlaştırılmış olması, iç hukuktakinin aksine yeterli ölçüde belirlilik sağlamaktadır⁵¹.

Ayrıca, tarafların milletlerarası yetki sözleşmesi yaparken gözettikleri hususlar arasında, iç hukuktaki yetki sözleşmeleri bakımından karşımıza çıkmayacak türden birtakım pratik sebepler de yer almaktadır. İlgili ülke mahkemelerindeki yargılama kalitesi⁵², mahkemenin uyuşmazlık konusundaki uzmanlığı ve tecrübesi⁵³, mahkemenin her iki tarafa nazaran tarafsızlığı ve bağımsızlığı⁵⁴, hukuk sistemine aşinalık⁵⁵, yargılama dili⁵⁶ gibi unsurlar milletlerarası yetki sözleşmeleri akdederken önemli yer tutmaktadır. Bu tür unsurlar, yapıları gereği, davanın bir ülkede bulunan mahkemelerden hangisinde görüldüğünden bağımsız ve ilgili ülke mahkemelerini bir bütün olarak ilgilendiren unsurlardır. Bu bakımdan, örneğin bir tarafın Alman, diğer tarafın Fransız olduğu bir sözleşmesel uyuşmazlıkta tarafların her ikisine de eşit mesafede duracağını değerlendirdikleri İsviçre mahkemelerini yetkilendirmeleri, İsviçre'deki hangi mahkemenin yetkili olacağından bağımsız olarak taraflar için önem taşıyan bir karar teşkil etmektedir.

Dahası, taraflarca yabancılık unsuru içeren uyuşmazlıklarda milletlerarası yetki sözleşmesi akdedilmesi, salt pratik önemi olan bir anlaşmadan da ibaret değildir. Zira bir davanın hangi ülke mahkemesinde görüldüğü, yargılamaya dair pek çok unsuru etkilemektedir. Bunların başında, yargılama usulüne uygulanacak hukuk gelmektedir. Usulî konuların *lex fori*'nin hâkimiyetinde olması gereği, yargılamaya ilişkin konular davanın görüldüğü mahkemenin hukukuna tâbi olacaktır. Bu kapsamda, yargılama masrafları, yargılama hızı, tebligat, ispat yöntemleri gibi pek çok mesele davanın açıldığı ülke hukukuna göre tespit

⁵⁰ Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 217; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 121-122; Arslan, "Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması", 332.

⁵¹ Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 217; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 116; Avşar, *İrade Serbestisi*, 350; Özdemir Kocasakal, "Yetki Sözleşmesi", 214.

⁵² Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 99; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 135; Arslan, "Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması", 333; Demir Gökyayla, *Milletlerarası Yetki*, 102.

⁵³ Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 182; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 125; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 4; Arslan, "Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması", 330; Demir Gökyayla, *Milletlerarası Yetki*, 102; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 461.

⁵⁴ Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 182; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 125; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 3; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 135; Arslan, "Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması", 330; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 525.

⁵⁵ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 4; Demir Gökyayla, *Milletlerarası Yetki*, 105; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 461.

⁵⁶ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 4; Demir Gökyayla, *Milletlerarası Yetki*, 104; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 461.

edilecektir⁵⁷. Ayrıca, uyuşmazlığın esasına uygulanacak hukuk da *lex fori*'nin kanunlar ihtilafı kuralları uyarınca belirlenecektir. Dolayısıyla örneğin tarafların hukuk seçimi imkânı olup olmadığı davanın açıldığı mahkemenin hukukuna tâbi bir konudur. Davanın açıldığı ülkenin doğrudan önem taşıdığı bir diğer mesele de verilecek kararın icrası açısından karşımıza çıkmaktadır. Davanın açıldığı ülkede davalının malvarlığı bulunması durumunda, verilecek karar sonrası, davanın o ülkede hangi mahkemede görüldüğünden bağımsız olarak, o mallar üzerinde haciz uygulanması mümkün olabilecektir. Davalının o ülkede malvarlığı bulunmaması nedeniyle icranın yabancı bir ülkede gerçekleşmesi gerektiği hâllerde ise verilen kararın tenfizi amacıyla dava açılması gerekecektir. Bu noktada da esas hakkında davanın açıldığı ülke ile tenfiz talep edilen ülke arasında karşılıklılık bulunup bulunmadığı meselesi⁵⁸, tenfiz talebinin sonucu üzerinde belirleyici bir rol oynayacaktır.

Nitekim karşılaştırmalı hukukta bir ülke mahkemelerinin bir bütün olarak yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerine etki tanınmasını kabul eden pek çok örnek olduğu görülmektedir. Örneğin, Brüksel I bis Tüzüğü m. 25/1 hükmü, bir üye devlet mahkemesi veya mahkemelerinin ("*a court or the courts of a Member State*") yetki sözleşmesiyle yetkilendirilebileceği hükmünü içermektedir. Söz konusu hükümde yer alan üye devlet mahkemeleri ifadesi doktrinde sadece birden fazla mahkemenin seçilebileceği şeklinde değil, üye devletin mahkemelerinin bir bütün olarak da yetkilendirilebileceği şeklinde yorumlanmaktadır⁵⁹. Benzer şekilde, 2005 tarihli Lahey Sözleşmesi de "Münhasır Yetki Sözleşmeleri" başlıklı 3. maddesinin a ve b bentlerinde Sözleşmede yer alan münhasır yetki sözleşmesi ve yetki sözleşmesi kavramlarını tanımlarken, bir âkit devletin bütün mahkemeleri veya bir âkit devlette yer alan bir veya daha fazla spesifik mahkemenin yetkilendirildiği sözleşmeleri kastettiğini açıkça ifade etmektedir.

Tüm bu sebeplerden görülebileceği üzere, tarafların aralarındaki uyuşmazlığın hangi mahkeme veya mahkemelerde görüleceğini açıkça belirtmeyip salt hangi ülke mahkemelerinde görüleceğini kararlaştırmakta da hiç şüphesiz menfaatleri olabilir. Bu nedenle, HMK m. 18 hükmünde düzenlenen ve hangi mahkeme veya mahkemelerin yetkilendirildiğinin gösterilmesi yönündeki zorunluluğun milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından uygulanmamasının daha uygun bir yaklaşım olacağı kanaatindeyiz.

⁵⁷ Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 125; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 99; Arslan, "Seçilen Mahkemenin Belirli Olmaması", 330; Özdemir Kocasakal, "Yetki Sözleşmesi", 194-195.

⁵⁸ Türk hukukunda da MÖHUK m. 54/1(a) hükmü uyarınca tenfizi istenilen kararın menşei olan yabancı devlet ile Türkiye arasında karşılıklılığın bulunması, yabancı mahkeme kararlarının tenfizi şartları arasında kabul edilmektedir.

⁵⁹ Magnus, "Article 25", 622; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 121; Avşar, *İrade Serbestisi*, 355; Özdemir Kocasakal, "Yetki Sözleşmesi", 215; Marlene Brosch ve Leon Marcel Kahl, "Article 25", Editör Marta Requejo Isidro, *Brussels I Bis: A Commentary on Regulation (EU) No 1215/2012* (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022), 346.

Bununla beraber, bu görüşümüzün kabulü hâlinde, taraflarca bit bütün olarak Türk mahkemelerinin yetkilendirilmesi durumunda davanın Türkiye’de bulunan hangi mahkemede görüleceğinin tespiti ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Eğer hâlihazırda Türk hukukunda MÖHUK m. 40’ın atfı uyarınca iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları ışığında yetkili bir mahkeme zaten mevcutsa, bu durumda ortaya herhangi bir sorun çıkmayacak ve söz konusu mahkeme yetki sözleşmesi ışığında yetki kazanacaktır⁶⁰. Ancak söz konusu yetki kuralları ışığında yetkili bir mahkeme yoksa, taraflarca da bu tespitin yapılmamış olması nedeniyle bir sorunla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu sorunun ne şekilde çözüleceği konusunda doktrinde farklı öneriler ileri sürülmüştür. Bir öneriye göre, bu durumda Türkiye’de herhangi bir mahkemede dava açılabilmesi mümkün olmalıdır⁶¹. Bir diğer öneriye göre, Türkiye’de taraflar veya uyuşmazlıkla bağlantılı herhangi bir mahkeme varsa, bu mahkemeye yetki tanınmalı; eğer böyle bir bağlantı kurulamıyorsa MÖHUK m. 41 hükmüne benzer şekilde Ankara, İstanbul ve İzmir mahkemelerinden herhangi birinde dava açılabilmesi mümkün olmalıdır⁶². Başka bir öneriye göre ise ülkedeki her mahkemede dava açılması mümkün olmamalı ve bunun yerine başkent mahkemeleri olmaları nedeniyle Ankara mahkemelerinin yetkisinin kabul edilmesi daha uygun bir çözüm olacaktır⁶³. Kanımızca yabancılık unsurlu uyuşmazlıkları görme konusunda daha tecrübeli mahkemelerin yetkilendirilmesinde de fayda bulunduğundan, bu durumda ülkedeki tüm mahkemelerin yetkili olması yerine Ankara, İstanbul ve İzmir mahkemelerinden birinde davanın açılabilmesi yönündeki yaklaşımın kabulü daha isabetli görünmektedir.

C. YABANCI MAHKEMELERİN MÜNHASIR YETKİSİNİN DİKKATE ALINMASINA İMKÂN TANINMAMASI

Bir üst başlıkta ele almış olduğumuz üzere, HMK m. 18’de yetki sözleşmelerine ilişkin şartlar arasında, kesin yetkili bir mahkemenin bulunmaması da yer almaktadır. Bir başka deyişle, Türk hukukunun yer itibariyle yetki kuralları çerçevesinde Türkiye’de kesin yetkili bir mahkemenin bulunması durumunda, taraflara bu mahkemenin yetkisini kendi iradeleriyle bertaraf etme yetkisi tanınmadığından, tarafların bu kesin yetkinin kapsamına giren hâllerde yetki sözleşmesi akdetmeleri mümkün değildir⁶⁴.

⁶⁰ Avşar, *İrade Serbestisi*, 351; Özdemir Kocasakal, “Yetki Sözleşmesi”, 215; Sargın, *Milletlerarası Usûl Hukuku*, 381.

⁶¹ Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 218-219; Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 122; Özdemir Kocasakal, “Yetki Sözleşmesi”, 215.

⁶² Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 122. Ankara, İstanbul ve İzmir mahkemelerinin en son basamakta yetkili olması açısından aynı yönde bkz. Özdemir Kocasakal, “Yetki Sözleşmesi”, 216.

⁶³ Avşar, *İrade Serbestisi*, 351.

⁶⁴ Bolayır, *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, 79; Bolayır, “HMK”, 135; Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku*, 247; Akkan, “Mahkemeler”, 310; Karademir Aydemir, *Mahkemelerin Yetkisi*, 101; Atalı ve Ermenek, *Medenî Usûl Hukuku*, 100.

Bununla beraber, HMK m. 17-18 hükümlerinde yabancı mahkemelerin münhasır yetkisi bakımından benzer bir düzenleme yer almamaktadır. MÖHUK m. 47/1 hükmünde Türk mahkemelerinin münhasır yetkili olduğu uyuşmazlıklar bakımından yabancı mahkemeler lehine akdedilen milletlerarası yetki sözleşmelerine etki tanınmayacağı açık olarak düzenlenmiş olmasına karşın, HMK m. 17-18 hükümlerinde gerek Türk mahkemelerinin gerekse de yabancı mahkemelerin münhasır yetkisi göz önünde bulundurulmamıştır. Belirtmek gerekir ki kesin yetki ve münhasır yetki farklı anlamlara gelmektedir ve bu nedenle HMK m. 18'de yer alan kesin yetkili mahkeme bulunmaması şartının kapsamına Türk mahkemeleri ile yabancı mahkemelerin münhasır yetkili olduğu hâllerin de girdiği söylenemez⁶⁵. Gerçekten de kesin yetki medeni usul hukukuna ilişkin bir kavram olup bu esasa dayanan yetki kuralları, bir uyuşmazlığın aynı ülkedeki diğer tüm mahkemeleri dışlayacak şekilde ve yalnızca kanunda belirtilen yer veya yerlerdeki mahkemelerde görülebilmesi sonucunu doğurmaktadır⁶⁶. Münhasır yetki ise milletlerarası usul hukukuna ilişkin bir kavram olup ise bu esasa dayanan milletlerarası yetki kuralları, bir bütün olarak münhasıran *forum* mahkemelerini yetkilendirmek ve diğer ülke mahkemelerinin kendilerine tesis ettikleri yetkiye etki tanımamak amacını taşımaktadır⁶⁷.

Esasen HMK'nın düzenlenme amacının yer itibarıyla yetkiyi düzenlemek olması karşısında, milletlerarası yetkiye dair bir kavram olan münhasır yetkiyi gözetmemiş olmasını doğal karşılamak gerekir⁶⁸. Zaten HMK m. 17-18 hükümlerinin Türk mahkemelerinin yetkilendirilmesi durumunda uygulama alanı bulması karşısında, Türk mahkemelerinin münhasır yetkisinin gözetilmemesi herhangi bir eksiklik de yaratmamaktadır. Zira taraflar zaten aralarındaki uyuşmazlığın Türk mahkemelerinde görülmesini arzu etmektedirler ve bu bakımdan taraf iradesi ilgili münhasır yetki kuralının varlık sebebiyle aynı hedefe yönelmektedir. Ancak yabancı mahkemelerin münhasır yetkisinin bu hükümlerin kapsamına alınmamış olması, Türk hâkimlerinin Türk mahkemeleri lehine akdedilmiş milletlerarası yetki sözleşmelerine etki tanırken yabancı mahkemelerin münhasır yetkisini göz

⁶⁵ Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 213; Avşar, *İrade Serbestisi*, 175-176; Özdemir Kocasakal, "Yetki Sözleşmesi", 202.

⁶⁶ Benzer yöndeki tanımlar için bkz. Bolayır, *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*, 79; Süral, "Milletlerarası Yetki", 185; Tanrıver, *Medenî Usûl Hukuku*, 237; Akkan, "Mahkemeler", 293; Karademir Aydemir, *Mahkemelerin Yetkisi*, 97; Atalı ve Ermenek, *Medenî Usûl Hukuku*, 97; Yöney, *Münhasır Yetki*, 117; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 633-634.

⁶⁷ Benzer yöndeki tanımlar için bkz. Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 216; Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 203; Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 490; Yöney, *Münhasır Yetki*, 94; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 633-634; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 762-763; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirlî, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 73.

⁶⁸ Türk mahkemelerinin yetkisini ortadan kaldıracak milletlerarası yetki sözleşmelerine ilişkin şartları düzenleyen MÖHUK m. 47 ile Türk mahkemelerine milletlerarası yetki kazandıracak milletlerarası yetki sözleşmelerinin taşıması gereken şartları düzenleyen HMK m. 17-18 hükümleri arasında münhasır yetki şartına başvuru özelinde bir farklılık olmasının doğal olduğu yönünde bkz. Avşar, *İrade Serbestisi*, 174-175.

önünde bulunduramamasına neden olmaktadır. Biz bu durumun yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Kanımızca yabancı mahkemelerin münhasır yetkili olduğu ve verilecek kararın icrasının zorunlu bir şekilde söz konusu yabancı ülkede gerçekleşeceği hâllerde, Türk hâkimlerince yabancı mahkemelerin münhasır yetkisi dikkate alınarak yetkisizlik kararı verilebilmesine imkân tanınmalıdır⁶⁹.

Bu konuda verilebilecek tipik örnek, AB hukukunda taşınmaz kira sözleşmelerinden doğan uyumsuzluklardır. Brüksel I bis Tüzüğü m. 24/1 hükmü, Türk hukukundan farklı bir anlayış izlemekte⁷⁰ ve taşınmaz kira sözleşmelerinden doğan uyumsuzluklar bakımından taşınmazın bulunduğu ülke mahkemelerinin münhasır yetkili olduğunu öngörmektedir⁷¹. Bu durumda, Brüksel rejimine tâbi bir ülkede bulunan bir taşınmazın tahliyesi davası, davalı kiracının yerleşim yerinin (HMK m. 6) veya mutad meskeninin (HMK m. 9) Türkiye’de bulunması durumunda Türk mahkemelerinde açılabilir. Benzer şekilde, kiracının kira bedelini ödeme borcunu ifa yerinin (HMK m. 10) Türkiye’de olması durumunda da Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisi doğacaktır⁷². Böyle bir dava sonucunda Türk mahkemesince verilecek kararın gereği davalı tarafından kendiliğinden yerine getirilmediği durumda, davacının kendisini münhasır yetkili gören yabancı devlet mahkemelerine tenfiz talebiyle başvurması gerekecek ve bu talep de söz konusu karar ilgili devlet mahkemelerinin münhasır yetkisini ihlâl ettiğinden reddedilecektir. Bu durum, Türk mahkemesinde yürütülen yargılamanın boş yere yapılmış olması anlamına gelecek ve zaman, emek ve para israfı teşkil edecektir⁷³.

⁶⁹ Bu yönde bkz. Yöney, *Münhasır Yetki*, 184.

⁷⁰ Türk hukukunda hâkim görüş, taşınmaz kira sözleşmelerinden doğan uyumsuzluklar bakımından Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin münhasır nitelik taşımadığı yönündedir. Bu yönde bkz. Süzen, *Mahkemenin Yetkisinin Denetimi*, 45; Huysal ve Şermet Süzen, “Yetki”, 50; Akduman, “Münhasır Yetki”, 470; Yöney, *Münhasır Yetki*, 253-254; Çelikel ve Erdem, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 618. Aksi yönde bkz. Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 99-100; Uğur Tütüncübaşı, *Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 167-168.

⁷¹ Metnin İngilizce versiyonu şu şekildedir: “*The following courts of a Member State shall have exclusive jurisdiction, regardless of the domicile of the parties: (1) in proceedings which have as their object rights in rem in immovable property or tenancies of immovable property, the courts of the Member State in which the property is situated.*”

⁷² HMK m. 10’da yer alan “sözleşmenin ifa yeri” kriterinin iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde hangi edimin ifa yerini kastettiği konusu doktrinde tartışmalıdır. Bu konuda dayanağını medeni usul hukukundan alan geleneksel yaklaşım, dava konusu edimin ifa yerinin esas alınması gerektiği yönündedir (Akkan, “Mahkemeler”, 283; Karademir Aydemir, *Mahkemelerin Yetkisi*, 251; Doğan, Yılmaz ve Ayhan İzmirli, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 59). Bu konudaki güncel yaklaşıma göre ise yalnızca dava konusu edimle sınırlı değerlendirme yapılmamalı ve karşılıklı edimlerden yalnızca bir tanesinin dahi ifa yerinin Türkiye’de olması Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini tesis etme bakımından yeterli olmalıdır (Akıncı, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 127; Demir Gökyayla, *Milletlerarası Yetki*, 207; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 484; Özel, Erkan, Pürselim ve Karaca, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 591).

İkinci görüşün kabulü hâlinde, kira bedelini ödeme borcunun ifa yerinin Türkiye’de bulunması durumunda, yurtdışında bulunan bir taşınmazın tahliye davası bakımından bu ifa yeri mahkemelerinin milletlerarası yetkisi bulunacaktır.

⁷³ Yöney, *Münhasır Yetki*, 185.

Önerdiğimiz bu anlayış AB hukukunda da kabul görmektedir. Brüksel I bis Tüzüğü m. 25/4 hükmü uyarınca, bir AB üyesi devlet mahkemelerinin Brüksel I bis Tüzüğü m. 24 uyarınca münhasıran yetkili olduğu bir konuya ilişkin olarak başka bir AB üyesi devlet mahkemeleri lehine yetki sözleşmesi yapılması durumunda bu yetki sözleşmesine yetkilendirilen devlet mahkemesince etki tanınmamaktadır. Lugano Konvansiyonu m. 23/5 hükmü de bu hükmü karşılayan ve bu uygulamanın kapsamını Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)⁷⁴ üyesi devletleri de dahil edecek şekilde genişleten düzenlemedir.

Bu önerimizin ilk bakışta Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisinin yabancı ülkede tenfizi şartına bağlanmasının uygun olmayacağı yönündeki anlayışa⁷⁵ aykırı olduğu düşünülebilir. Ancak bu anlayışın varlık sebebi göz önünde bulundurulduğunda, ortada herhangi bir aykırılık olmadığı görülebilecektir. Zira söz konusu anlayışın temel hareket noktası; Türk mahkemelerince verilecek kararın icrasının nerede gerçekleşeceği kararın verilmesi aşamasında henüz bilinmediğinden, muhtemel icra yerlerinden bir veya birkaçında tenfizin mümkün olmaması gerekçesiyle Türk mahkemelerinin yetkisizlik kararı vermesinin öngörülebilirliği ortadan kaldıracığı ve bu nedenle uygun olmayacağıdır⁷⁶. Ancak bir devletin kendi mahkemelerine münhasır yetki tanıdığı uyuşmazlıklar söz konusu olduğunda, öngörülebilir olmayan bir durum söz konusu olmayacaktır. Zira münhasır yetki kuralları, davacı veya davalının kimliği yahut malvarlıklarının bulunduğu yerlerden bağımsız olarak, bir devletin belli bir uyuşmazlık türü bakımından münhasıran kendi mahkemelerinin yetkili olduğunu kabul ettiği milletlerarası yetki kurallarıdır. Bu durumda, icranın nerede gerçekleşeceği yönünde herhangi bir belirsizlik bulunmayacağı gibi, Türk mahkemelerinden varsayımsal gerekçelerle yetkisizlik kararı vermesi istenmesi de söz konusu olmayacaktır. Dahası, bu denetimin davalının ilk itirazına bağlanması ve yabancı devlet mahkemelerinin münhasır yetkili olduğu, kararın başka bir ülkede icra edilmesinin uyuşmazlık konusunun yapısı gereği mümkün olmadığı, bu nedenle de Türk mahkemelerinin bu uyuşmazlık bakımından yetki tesis etmesinin hem taraflar hem de mahkeme için faydasız olacağını ispat yükünün davalıya yüklenmesi, hâkimin iş yükünün artmasının da önüne geçecektir.

Sonuç olarak, kanımızca Türk mahkemeleri lehine milletlerarası yetki sözleşmesi akdedildiği hâllerde söz konusu uyuşmazlık bakımından Türkiye’de kesin

⁷⁴ Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA), 1960 yılında kurulmuş olan bir bölgesel ticaret örgütü ve serbest ticaret alanıdır. Birlik üyesi ülkeler, AB’ye üye olmayıp Avrupa ortak pazarına ve Schengen bölgesine dahildirler. An itibarıyla dört üyesi bulunan bu örgütün üyeleri İsviçre, İzlanda, Lihtenştayn ve Norveç’tir. Birlik hakkında bilgi için bkz. Erişim Tarihi: Kasım 3, 2025, <https://www.efta.int/about-efta>.

⁷⁵ Sargın, *Yetki Anlaşmaları*, 231-232; Ekşi, *Milletlerarası Yetki*, 40; Demir Gökyayla, *Milletlerarası Yetki*, 27; Şanlı, Esen ve Ataman Fıganmeşe, *Milletlerarası Özel Hukuk*, 525; Özdemir Kocasakal, “Yetki Sözleşmesi”, 203.

⁷⁶ Özdemir Kocasakal, “Yetki Sözleşmesi”, 203.

yetkili bir mahkemenin var olup olmadığı kadar, yabancı mahkemelerin münhasır yetkisi olup olmadığının da denetlenebilmesinde yarar vardır. Ancak mevzuatımızda yabancı mahkemelerin münhasır yetkisinin göz önünde bulundurulmasına açıkça imkân tanıyan bir düzenleme mevcut değildir. Böyle bir kanuni dayanak bulunmadığı sürece Türk mahkemelerinin yabancı mahkemelerin münhasır yetkisini dikkate alarak yetkisizlik kararı vermesi, mahkemelerin yetkisinin Anayasa⁷⁷ m. 142/1 hükmü⁷⁸ uyarınca kanunla düzenlenmesi gereği gözetildiğinde mümkün değildir. Bu çerçevede, ister münhasır yetkiye ilişkin olarak kabul edilecek bir hükümde⁷⁹, ister Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerine etki tanıma şartlarının düzenlendiği bir hükümde bu imkâna yer vermek suretiyle, yabancı bir devletin mahkemelerinin münhasır yetkili olduğu ve verilecek kararın başka bir ülkede icrasının mümkün olmadığı hâllerde, davalının ilk itirazı üzerine Türk mahkemelerinin yetkisizlik kararı vermesine imkân verilmelidir.

IV. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

MÖHUK m. 47'nin yalnızca yabancı mahkemelerin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmelerini düzenlemesi nedeniyle iç hukuktaki yetki sözleşmelerini düzenleyen HMK m. 17-18 hükümleri MÖHUK m. 40'ın atfıyla Türk mahkemelerinin yetkilendirildiği milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından da uygulanmaktadır. Kanımızca bu durum yerinde değildir. Çalışmamızda bu kanaatimizi yetki sözleşmesi taraflarının tacir veya kamu tüzel kişisi olma zorunluluğu, yetkilendirilen mahkeme veya mahkemelerin gösterilmesi zorunluluğu ve yabancı mahkemelerin münhasır yetkisinin dikkate alınmasına imkân tanınmaması üçlüsü özelinde izah etmeye çalışmış bulunuyoruz. Kanımızca yaşanan sorunların temel sebebi, HMK m. 17-18 hükümlerinin iç hukuktaki yetki sözleşmeleri göz önünde bulundurulacak kaleme alınmış olmasıdır. Halbuki iç hukukta akdedilen yetki sözleşmeleri ile milletlerarası yetki sözleşmeleri, farklı amaçlarla akdedilmektedirler ve birbirlerinden farklı işlevleri bulunmaktadır; bu nedenle de bu ikilinin birbirlerinden farklı hukuki kurumlar oldukları kabul edilmelidir⁸⁰. Farklı hukuki kurumların da birbirlerinden farklı hukuki rejimlere tâbi olması, bu ikili arasındaki yapısal farklılıklar karşısında daha isabetli bir yaklaşım olacaktır.

Bu bakımdan, ya MÖHUK m. 47/1 hükmünde değişikliğe gitmek ve bu hükmü Türk mahkemeleri lehine akdedilen milletlerarası yetki sözleşmelerinin taşıması gereken şartları da düzenleyecek şekilde revize etmek⁸¹ yahut MÖHUK'a

⁷⁷ R.G. 09.11.1982, S. 17863.

⁷⁸ Anayasa m. 142/1: "Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir."

⁷⁹ Bu yöndeki öneri için bkz. Yöney, *Münhasır Yetki*, 190, 490-491.

⁸⁰ Demirkol, *Yetki Anlaşmaları*, 126; Avşar, *İrade Serbestisi*, 149.

⁸¹ Bu yönde bir kanun maddesi önerisi için bkz. Avşar, *İrade Serbestisi*, 157. Bu fikre iştirak eden görüş için bkz. İrge Erdoğan, *Yetki Anlaşmaları*, 253.

salt bu konuya ilişkin bağımsız bir düzenleme eklemek suretiyle⁸² konunun HMK yerine doğrudan MÖHUK'ta ele alınması gerektiği kanaatindeyiz. Kanaatimize göre bu düzenlemede tacir veya kamu tüzel kişisi olma şartına yer verilmemeli, yetkilendirilecek Türk mahkemesi veya mahkemelerinin açıkça gösterilmesi aranmamalı ve hâkimlere yabancı mahkemelerin münhasır yetkili olduğu ve verilecek kararın icrasının zorunlu olarak söz konusu yabancı ülkede gerçekleşeceği hâllerde, yabancı mahkemelerin münhasır yetkisini gözeterek yetkisizlik kararı verebilme konusunda takdir yetkisi tanınmalıdır.

Öte yandan, bir adım daha öteye gitmek gerekirse, ortaya koyduğumuz bu sorunun salt HMK m. 17-18 hükümlerinin milletlerarası yetki sözleşmeleri bakımından da uygulama alanı bulmasıyla sınırlı olmadığı kanısındayız. Kanaatimize hukukumuzda milletlerarası yetkiye ilişkin olarak yalnızca MÖHUK m. 41-47 hükümlerinde özel düzenlemeler bulunması ve bu özel düzenlemelerin kapsamına girmeyen tüm hususlar bakımından MÖHUK m. 40'ın atfı ışığında iç hukukun yer itibarıyla yetki kurallarının Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini de tesis etmesi, milletlerarası yetki alanında günümüzde yaşanan problemlerin başlıca sebebidir. Zira iç hukukun yer itibarıyla yetki kuralları, yapıları gereği, esasen iç hukuk ilişkilerini düzenlemek amacıyla konulmuş niteliktedirler. Bu nedenle de bu hükümlerin bir Türk mahkemesinin kararına ihtiyaç duyulan tüm olayları kapsayacak şekilde düzenlenmiş oldukları söylenemez. Hükümlerin düzenlenme amaçları gözetildiğinde, esasen bu durumun şaşırtıcı da olmaması gerekir⁸³.

Bu bağlamda işbu çalışmamızda ele aldığımız HMK m. 17-18 hükümlerinin yarattığı sorunlara ek olarak, haksız fiillere ilişkin uyuşmazlıklar bakımından iç hukuk bakımından makul yetki kıstasları içerdiği söylenebilecek olan HMK m. 16'da⁸⁴ yer alan davacının yerleşim yeri kriterinin yabancılık unsuru içeren ilişkilerde aşırı yetki teşkil edebilecek nitelik taşıması⁸⁵ ve ihtiyati tedbir talepleri bakımından HMK m. 390/1'in⁸⁶ milletlerarası yetki sözleşmesiyle yabancı bir

⁸² Bu yönde bir kanun maddesi önerisi için bkz. Özdemir Kocasakal, "Yetki Sözleşmesi", 230.

⁸³ Nomer, *Devletler Hususi Hukuku*, 458; Mustafa Erkan, "HMK Değişikliklerinin İhtiyati Tedbir Kararlarına Etkisinin Milletlerarası Usul Hukuku Açısından İncelenmesi", Editör Erdal Abdulkakimogulları, Mübariz Yolçiyev ve Yalçın Şahinkaya, *Hukuk Biliminin Güncel Sorunları III. Uluslararası Kongre Bildiri Kitabı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2012), 248; Deniz Defne Kırılı Aydemir, *Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013), 304.

⁸⁴ HMK m. 16: "Haksız fiilden doğan davalarda, haksız fiilin işlendiği veya zararın meydana geldiği yahut gelme ihtimalinin bulunduğu yer ya da zarar görenin yerleşim yeri mahkemesi de yetkilidir."

⁸⁵ Bu yönde bkz. Sibel Özel, "Haksız Fiillere İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Yetkisini Belirleyen HMK m. 16 Kuralının Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi* 8, S. 91-92 (2012): 34; Ayşe İpek Sarıöz, "HMK'nın 16. Maddesi Uyarınca Haksız Fiillerden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetkili Mahkemenin Tespiti ve Hükümün Türk Milletlerarası Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, S. 1 (2012): 179.

⁸⁶ HMK m. 390/1: "İhtiyati tedbir, dava açılmadan önce, esas hakkında görevli ve yetkili olan mahkemeden; dava açıldıktan sonra ise ancak asıl davanın görüldüğü mahkemeden talep edilir."

ülke mahkemesinin yetkilendirildiği yahut esasa ilişkin davanın yabancı bir ülke mahkemesinde açıldığı hâllerde Türkiye’de hiçbir yetkili mahkemeye işaret etmemesi⁸⁷ gibi başka önemli sorunlar da bulunmaktadır. Bu nedenle, milletlerarası yetki alanında HMK’ya olan bağımlılığı azaltacak şekilde kanuni düzenlemeler yapılmasının şart olduğunu düşünmekteyiz. Bu bakımdan, MÖHUK’un tıpkı İsviçre Federal Milletlerarası Özel Hukuk Kanunu⁸⁸ ve yeknesak AB hukuku gibi, milletlerarası yetki alanını yer itibarıyla yetki kurallarına atıf yapmaksızın bağımsız bir şekilde düzenlemesinin bu sorunların çözümü için izlenmesi gereken temel çözüm yolu olduğu kanaatindeyiz.

⁸⁷ Bu konuya ilişkin olarak bkz. Süral, “Milletlerarası Yetki”, 204; Erkan, “İhtiyati Tedbir”, 241-250; Kırılı Aydemir, *İhtiyati Tedbirler*, 303-306, 318-320; Bilgin Tiryakioğlu, “Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi”, *Public and Private International Law Bulletin* 40, S. 2 (2020): 920-934.

⁸⁸ Kanunun Fransızca orijinal metni için bkz. Erişim Tarihi: Mayıs 4, 2025, https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/1988/1776_1776_1776/fr.

KAYNAKÇA

- Akduman, Ebru. “Türk Mahkemelerinin Münhasır Yetkisi”, *Terazi Hukuk Dergisi* 15, S. 163 (2020): 466-480.
- Akıncı, Ziya. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020.
- Akkan, Mine. “§3. Mahkemeler”, Editör Hakan Pekcanitez, Muhammet Özeker, Mine Akkan ve Hülya Taş Korkmaz. *Pekcanitez Usul Medeni Usul Hukuku*, C. 1. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2017.
- Arsalan, İlyas. “Yabancı Mahkemeler Lehine Yapılan Yetki Anlaşmasında Seçilen Mahkemenin Belirli Olmamasından Kaynaklanan Meseleler”, *Public and Private International Law Bulletin* 40, S. 1 (2020): 299-352.
- Aşık, İbrahim. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yetki Sözleşmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 97 (2011): 11-48.
- Atalı, Murat ve Ermenek, İbrahim. *Medenî Usûl Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2024.
- Avşar, Melis. *Milletlerarası Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisinin Belirlenmesinde Tarafların İrade Serbestisi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Bolayır, Nur. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yetki Sözleşmeleri”, *İstanbul Barosu Dergisi* 85, S. 5 (2011): 131-147.
- Bolayır, Nur. *Medeni Usul Hukukunda Yetki Sözleşmeleri*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2009.
- Brosch, Marlene ve Kahl, Leon Marcel. “Article 25”, Editör Marta Requejo Isidro. *Brussels I Bis: A Commentary on Regulation (EU) No 1215/2012*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2022.
- Budak, Ali Cem. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’na Göre Yetki Sözleşmesi”, *Medenî Usûl ve İcra İflas Hukuku Dergisi* 8, S. 21 (2012): 1-25.
- Çelikel, Aysel ve Erdem, B. Bahadır. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2024.
- Demir Gökyayla, Cemile. *Ticari Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2021.
- Demirkol, Berk. *Milletlerarası Yetki Anlaşmaları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2018.
- Doğan, Vahit, Yılmaz, Alper Çağrı ve Ayhan İzmirli, Lale. *Milletlerarası Özel Hukuk*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2025.
- Ekşi, Nuray. *Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2000.
- Erkan, Mustafa. “HMK Değişikliklerinin İhtiyati Tedbir Kararlarına Etkisinin Milletlerarası Usul Hukuku Açısından İncelenmesi”, Editör Erdal Abdulhakimoğulları, Mübariz Yolçiyev ve Yalçın Şahinkaya. *Hukuk Biliminin Güncel Sorunları III. Uluslararası Kongre Bildiri Kitabı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.
- Esen, Emre. “Critique of a Turkish Court of Cassation Decision on the Validity of Choice-of-Law and Choice-of-Forum Clauses in an Insurance Agreement”, *Annales de la Faculté de Droit d’İstanbul* 42, S. 59 (2010): 365-375.

- Huysal, Burak ve Şermet Süzen, Begüm. “Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin İncelenmesi”, Editör Süheyla Balkar Bozkurt. *Yabancı Mahkeme ve Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizinde Güncel Gelişmeler*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018.
- İrge Erdoğan, Burcu. *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2021.
- Karademir Aydemir, Dilek. *Medeni Usul Hukukunda Mahkemelerin Yetkisi*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Kırlı Aydemir, Deniz Defne. *Milletlerarası Usul Hukukunda İhtiyati Tedbirler*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.
- Magnus, Ulrich. “Article 25”, Editör Ulrich Magnus ve Peter Mankowski. *Brussels Ibis Regulation*, C. 1. Köln: Verlag Otto Schmidt, 2016.
- Nomer, Ergin. *Devletler Hususi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2021.
- Özdemir Kocasakal, Hatice. *Doğrudan Uygulanan Kurallar ve Sözleşmeler Üzerindeki Etkileri*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları, 2001.
- Özdemir Kocasakal, Hatice. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’ndaki Yetki Sözleşmesine İlişkin Hükümlerin Yabancılık Unsuru Taşıyan Uyuşmazlıklar Açısından Uygulanmasının Yerinde Olup Olmadığının Değerlendirilmesi”, Editör Sibel Özel, Mustafa Erkan ve Hatice Selin Pürselim. *MÖHUK’ta Reform*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2023.
- Özel, Sibel. “Haksız Fiillere İlişkin Davalarda Türk Mahkemelerinin Yetkisini Belirleyen HMK m. 16 Kuralının Karşılaştırmalı Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi* 8, S. 91-92 (2012): 7-37.
- Özel, Sibel. “Yabancılık Unsuru Taşıyan Bireysel İş Sözleşmelerinden Kaynaklanan Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin Yetkisi: MÖHUK m. 44”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 14, S. 179-180 (2019): 1351-1382.
- Özel, Sibel, Erkan, Mustafa, Pürselim, Hatice Selin ve Karaca, Hüseyin Akif. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024.
- Sargın, Fügen. *Milletlerarası Usul Hukukunda Yetki Anlaşmaları*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1996.
- Sargın, Fügen. *Türk Milletlerarası Usul Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2024.
- Sarıöz, Ayşe İpek. “HMK’nın 16. Maddesi Uyarınca Haksız Fiillerden Doğan Uyuşmazlıklarda Yetkili Mahkemenin Tespiti ve Hükmün Türk Milletlerarası Usul Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, S. 1 (2012): 155-183.
- Süral, Ceyda. “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisine Etkisi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 100 (2012): 167-216.
- Süzen, Begüm. *Tanıma ve Tenfiz Davalarında Kararı Veren Mahkemenin Yetkisinin Denetimi*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2016.

- Şanlı, Cemal, Esen, Emre ve Ataman Figanmeşe, İnci. *Milletlerarası Özel Hukuk*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2023.
- Tanrıver, Süha. *Medenî Usûl Hukuku*, C. 1, Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.
- Tek, Gülen Sinem. “Tüketici Mahkemelerinin Görevi, Yetkisi ve Tüketici Mahkemelerinde Yapılan Yargılamanın Usulü” *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi* 8, S. 99-100 (2012): 127-171.
- Tekinalp, Gülören. *Milletlerarası Özel Hukuk Bağlama ve Usul Hukuku Kuralları*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020.
- Tiryakioğlu, Bilgin. “Yabancı Unsurlu Uyuşmazlıklarda Türk Mahkemelerinin İhtiyati Tedbir Kararı Alma Yetkisi”, *Public and Private International Law Bulletin* 40, S. 2 (2020): 917-935.
- Tütüncübaşı, Uğur. *Yabancı Çekişmesiz Yargı Kararlarının Türk Hukukunda Tanınması*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Yılmaz, Ejder. *Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2011.
- Yılmaz, Gizem. “Milletlerarası Özel Hukukta Yetki Sözleşmeleri”, Editör Sibel Özel ve Hatice Selin Pürselim. *Milletlerarası Tahkim ve Usul Hukukuna İlişkin Güncel Meseleler*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2022.
- Yöney, Can. *Milletlerarası Usul Hukukunda Münhasır Yetki*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2024.